ISSN 2654-2366

Archive

Archive Offprint

ARCHIVE

Open Access Scientific Journal

ISSN 2654-2366

Volume 17 – 2021 Offprint

Volume No: Archive Volume 17, 2021
Editor: K. Kalogeropoulos
Date: March 19, 2021

Παραπομπή ως: Βερνίκος, Ν., Δασκαλοπούλου, Σ. (2021). Μελέτη του ιστορικού λεξιλογίου και της τοπογραφίας του Ελληνισμού της Κριμαίας, *Archive* 17, σσ. 39-65 DOI: 10.5281/zenodo.4621669

Μελέτη του ιστορικού λεξιλογίου και της τοπογραφίας του Ελληνισμού της Κριμαίας

Λέξεις-κλειδιά: Crimea, P.S. Pallas, Ελληνόφωνοι της Μαριούπολης, Κριμαία, Ουρούμοι, Παντικάπαιον, συνθήκη Κιουτσούκ Καϊναρτζή, Ταταρόφωνοι Ουρούμοι, Ταυρική χερσόνησος

Νικόλας Βερνίκος (Ομ. Καθ.) – Σοφία Δασκαλοπούλου, (Ομ. Καθ.) Πανεπιστήμιο Αιγαίου: Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας.

Abstract

An analysis of the place names of the coastal area of Crimea (Tauris) has been found in the description of Pallas (1795), along with the study of two or three historic «monuments» of the written and oral linguistic tradition of the Crimean Greeks, make it possible to establish a small vocabulary. This historic glossary provides several direct and indirect informations on the cultural heritage of the Greek speaking communities of Mariupol who live along with the Tatar-speaking Urums who have an ethnic Greek identity. An Urum-Ukrainian dictionary established by Alexander Garkavets has been appended herewith

Résumé

Le parler Grec (Rouméika) contemporain de la région de Mariupol (Azov, Ukraine) est la forme moderne de la langue parlée par les Hellénophones Roumeoi de la péninsule de Crimée. L'analyse des noms de lieu de la zone côtière de Crimée, que nous trouvons dans la description de Pallas (1795), complétée par l'étude de deux ou trois «monuments» de l'histoire linguistique de la tradition écrite et orale de la Crimée, permettent de dresser une liste d toponymes. Ce lexique historique contient de nombreuses indications, directes et indirectes, portant sur l'héritage culturel des Hellénophones de Mariupol ainsi que des Tatarophones Ouroum qui ont une identité ethnique hellénique. En Annexe on trouvera le dictionnaire Ouroum-Ukrainien etabli par Alexander Garkavets.

Τα σημερινά ελληνικά (ρουμέικα) που μιλιούνται στην περιοχή της Μαριούπολης, στα παράλια της Αζοφικής, είναι η σύγχρονη μορφή της διαλέκτου των ελληνοφώνων Ρουμέων της Ταυρίδας (Κριμαίας). Η ανάλυση των τοπωνυμίων της παραλιακής Ταυρίδας που μας διέσωσε η περιγραφή του Πάλας (1795), σε συνδυασμό με την μελέτη δύο ή τριών ιστορικών γλωσσικών «μνημείων» της γραπτής και της προφορικής παράδοσης της Ταυρίδας, μας επέτρεψαν να συντάξουμε ένα μικρό κατάλογο τοπωνυμίων. Το ιστορικό αυτό γλωσσάριο περιέχει έμμεσες και άμεσες πληροφορίες για την πολιτισμική κληρονομιά των σημερινών ελληνοφώνων της Μαριούπολης με τους οποίους συγκατοικούν οι ελληνικής συνείδησης ταταρόφωνοι Ουρούμοι. Στο τέλος ο αναγνώστης θα βρει και ένα λεξικό της Ουρούμ-Ουκρανικό που συνέταξε ο Αλέξανδρος Γκαρκαβέτς.

Η Ουρσούφ της Κριμαίας με το Άι'-Νταγ στο βάθος

Εισαγωγή

Οι πληθυσμοί των Ρωμαίων (Ρουμέων) της Ταυρικής ανήκουν στους παλαιότερους κατοίκους της Κριμαίας και είναι βέβαιο ότι προϋπήρχαν των Τατάρων και των Καραϊτών, που το νεοσύστατο Ουκρανικό κράτος ανεγνώρισε ως μόνες «γηγενείς εθνότητες», μάλλον λόγω της ολιγωρίας των ελληνικών κυβερνήσεων που, μετά το 1991, δεν ζήτησαν ανάλογη μεταχείριση και για τους ντόπιους Μαριουπολίτες Έλληνες. Γνωστή είναι η έξοδος των ελληνόφωνων (Ρουμέοι) και ταταρόφωνων (Ουρουμ)[1] ορθοδόξων το 1778, όταν ο θρησκευτικός τους εθνάρχης (μιλέτ μπασί) μητροπολίτης Γοτθίας και Καφά, Ιγνάντιος Γκοζαδίνος (από τη νήσο Τζιά) τους οδήγησε στα μέρη της Μαριούπολης, όπου τους εγκατέστησε με αυτοκρατορικό ουκάζιο η Αικατερίνη η Μεγάλη.

Όταν ο P.S. Pallas έκανε το 1793-1794, με εντολή της Μεγάλης Αικατερίνης, την επιστημονική καταγραφή της Ταυρικής χερσονήσου, διαπίστωσε ότι σε όλη την νότια παραλιακή ζώνη τα ίχνη της μακρόχρονης παρουσίας των Ελλήνων ήταν καταφανή τόσο στους άδειους οικισμούς τους, όσο και στις καλλιέργειες. Από τις περιγραφές του γερμανού αυτού επιστήμονα, που αποτελούν πάντα πολύτιμη πηγή για την ιστορία της Κριμαίας στο τέλος του 18ου αιώνα, απομονώσαμε το τοπωνυμικό των ελληνικών χωριών, πολλά από τα οποία ξανακτίστηκαν στη περιοχή της Μαριούπολης, στο Ντονιέσκ, στα παράλια της «Χρυσής Μαιωτίδας[2]», όπου υπάρχουν μέχρι σήμερα. (Βλ. Λεοντή Κυριακόβ, Απ ατό μαρέγια ας τα τρία γιαλούς, Ντονιέσκ 1993, σσ. 62-76)

Ο Πάλλας (τόμμ. 1, σσ. 342-343) αναφέρει: «Ο πληθυσμός της Κριμαίας έφτανε προηγουμένως τουλάχιστον το μισό εκατομμύριο. Η πρώτη πληθυσμιακή μείωση έγινε το 1778, όταν σαν επακόλουθο της ειρήνης που σύναψε η Ρωσία με την Τουρκία, πάνω από τριάντα χιλιάδες χριστιανοί, τόσο Έλληνες όσο και Αρμένιοι που ήσαν προηγουμένων εγκατεστημένοι στην Κριμαϊκή Ταρταρία (Crim Tartary), μεταφέρθηκαν στις περιοχές που βρίσκονται ανάμεσα στους ποταμούς Δον και Μπέρντα, προς την θάλασσα του Αζώφ. Ακόμα μεγαλύτερη ήταν η έξοδος των Τάταρων, ευθύς ως η Ρωσία ανέλαβε την κατοχή της Κριμαίας, στη διάρκεια των ετών 1785-1788[3]:

»Έτσι, το 1783, όταν έγινε απογραφή πληθυσμού σε όλη την (Ρωσική) Αυτοκρατορία (διαπιστώθηκε ότι) κατοικούσαν σε όλη την περιφέρεια του τότε κυβερνείου, ή oblast της Ταυρίδας, μόνο 85.805 άντρες και 71.328 γυναίκες, ήτοι συνολικά 157.125 άτομα όλων των ηλικιών.» Μεταξύ των κατοίκων αυτών μαθαίνουμε, από τα στοιχεία που παραθέτει ο Πάλλας, ότι περιλαμβάνονταν 1.751 Έλληνες του «αλβανικού λόχου» (1.165 άντρες και 586 γυναίκες) οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στην περιοχή του Μπαλουκλαβά (Balaklava) και διαχέονταν εμπορευόμενοι στα κυριότερα αστικά κέντρα της χερσονήσου, όπως και 3.659 (1.987 άντρες και 1.672 γυναίκες) έποικοι που εγκατέστησαν οι ευγενείς στις νέες κτηματικές τους περιουσίες. Από διάφορες άλλες, επί μέρους, αναφορές του Πάλλας προκύπτει ότι πολλοί από τους έποικους αυτούς ήταν γηγενείς Ρουμέοι που ζήτησαν να επανέλθουν στους παραθαλάσσιους πατρογονικούς τους οικισμούς και ορισμένοι ευγενείς τους το επέτρεψαν επειδή αυτοί ήταν ήξεραν να καλλιεργούν τα αμπέλια και τα ελαιόδεντρα.

Να σημειωθεί ότι σημαντικό ρόλο στην οργάνωση της ζωής των Ελληνικών παροικιών της Ρωσίας έπαιξαν, από πολύ νωρίς, ο Ευγένιος Βούλγαρης (1716-1806) και ο Νικηφόρος Θεοτόκης (1731-1800). Ο Ευγένιος Βούλγαρης δέχεται το 1772 πρόσκληση της Μεγάλης Αικατερίνης και τον βρίσκουμε βιβλιοθηκάριο στην Αγία Πετρούπολη. Όταν τελειώνει ο ρωσοτουρκικός πόλεμος το 1774 χειροτονείται αρχιεπίσκοπος «Σκλαβενίου και Χερσώνος». Το 1779 ο Βούλγαρης παραιτείται από το αρχιεπισκοπικό αξίωμα και επιστρέφει στην Αγία

[1] Οι ταταρόφωνοι Έλληνες της Κριμαίας λέγονται Ουρούμοι.

[2] Τίτλος ποιητικής συλλογής του μαριουπολίτη Γρηγόρη Μεότη

[3] Είναι γνωστό ότι το Οθωμανικό κράτος εγκατέστησε ορισμένους από τους Τάταρους αυτούς στη Θεσσαλία.

Πετρούπολη. Το 1801 αποχωρεί στο μοναστήρι του Αγίου Αλεξάνδρου Νιέφσκη. Με τη σειρά του ο Θεοτόκης, που διαδέχεται τον Ευγένιο Βούλγαρη στην αρχιεπισκοπή «Σκλαβενίου και Χερσώνος» το 1779, περνάει, επτά χρόνια αργότερα το 1786 στην αρχιεπισκοπή «Αστραχανίου» στις εκβολές του Βόλγα, όπου ήδη ζούσε εκεί ένας σημαντικός αριθμός Ελλήνων. Στο Αστραχάν θα υπηρετήσει μέχρι το 1792 οπότε, σε ηλικία 61 ετών, παραιτείται και αποσύρεται σε μοναστήρι της Μόσχας.

Αναφορικά με τις ελληνικές κοινότητες της Ρωσίας, παραγνωρισμένο (μέχρι το 1992!) μέρος των οποίων είναι οι Έλληνες της Κριμαίας, σημειώνουμε ότι ένα χρόνο μετά την συνθήκη ειρήνης του Κιουτσούκ Καϊναρτζή, το 1775, και σε αντιπαράθεση με το Φανάρι, ο Νικηφόρος Θεοτόκης συμβούλευε τους Έλληνες να μετοικήσουν στη Ρωσία. «… *η κραταιοτάτη και ευρυχωροτάτη των Ρώσων Αυτοκρατορία υπτίαις χερσί και πατρικαίς αγκάλαις πάντας τους ορθοδόξους υποδέχεται, έκαστον αναλόγως κυβερνώσα τε και τιμούσα και προβιβάζουσα, κατά την αυτού κατάστασιν και ικανότητα*»[4].

Θεωρείται, από τους ιστορικούς, ότι με τις παραινέσεις του αυτές υπηρετούσε τη ρωσική προπαγάνδα η οποία, στα τέλη του 18ου αιώνα είχε δημιουργήσει ένα ευνοϊκό κλίμα για μετανάστευση στη Νότια Ρωσία. Ήταν μάλιστα σε τέτοιο βαθμό διαδεδομένη αυτή η προπαγάνδα που η λαίδη Craven θα αναρωτηθεί στην αλληλογραφία της το 1786 (Craven, σ. 238) γιατί οι εύποροι Ρωμιοί της Κωνσταντινούπολης ανέχονταν ακόμα την οθωμανική καταπίεση και δεν πήγαιναν να ζήσουν στην ομόθρησκό τους Ρωσία.

Οι τσαρικές αρχές έδιναν, μάλιστα, στους μετανάστες που έρχονταν να εγκατασταθούν στις «νέες κτήσεις» της Ρωσίας σιτάρι για ένα χρόνο, ένα άλογο, μια αγελάδα, δυο βόδια για το όργωμα, πέντε αργυρά ρούβλια και δέκα χρόνια εξαίρεση από τη φορολογία. Υπολογίζεται ότι στην περίοδο 1829-1882 μετανάστευσαν, εκμεταλλευόμενοι τις διατάξεις αυτές περί τους 150.000 Έλληνες κυρίως εποχικοί εργάτες της γης, κτίστες και βιοτέχνες από τον Ανατολικό Πόντο. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 1915 ένας ανάλογος αριθμός Ελλήνων πήγαινε στα σχολεία της Ρωσίας. Η πολιτική αυτή έφερε σημαντικό αριθμό Ελλήνων του Πόντου, του Αρχιπελάγους και της κυρίως Ελλάδος στις περιοχές της Νότια Ρωσίας. Οι μετανάστες αυτοί ανέδειξαν, μέχρι το 1918, ισχυρούς οικονομικούς παράγοντες, αλλά δεν συνδέθηκαν με τους γηγενείς Έλληνες της Μαριούπολης ένα τμήμα των οποίων διατηρεί, μέχρι σήμερα, την ιδιαίτερη του ελληνική διάλεκτο, ενώ ένα άλλο μιλάει ένα τουρκο-ταταρικό ιδίωμα, που χρονολογείται από τον 13ο αιώνα (*βλέπε στη συνέχεια το λεξικό της διαλέκτου των Ουρούμων*).

Τοπωνύμια ελληνικών περιοχών της Κριμαίας από την περιγραφή του Pallas (1790).

[4] Θεοτόκης Νικηφόρος, *Απόκρισις ορθοδόξου τινός προς τινα αδελφόν ορθόδοξον περί της των κατολίκων δυναστείας*. Έκδοση 3η, 1853, σ. 95 (1η έκδοση 1775.)

[Περιλάβαμε συμπληρωματικά και τα ονόματα των χωριών της Μαριόπολης που ίδρυσαν οι μέτοικοι Ρουμέοι/Έλληνες της Ταυρίδας. Παραπέμπουμε στις σελίδες του βιβλίου του Πάλλας/Pallas]

- Άγια [πηγή] Ο Πάλλας γράφει την λέξη αυτή με ελληνικά γράμματα (σ.171), βρίσκεται πριν από την κοιλάδα της Ούπκα σε μια περιοχή όπου απαντούν τα τοπωνύμια Βαγκιλίστα, Παπάς τσείρ.
- Αγιά μπουρούν [κάβος, 'μπουρνού'] Από το άγιος, γραφή Αγα= αγιά, (Πάλλας σ. 62). (βλέπε Άγιο Νταγ και Πλάκα)
- Αγι Βλάς [λόφος] «a small ridge termed Ayee-Vlass». Πάλλας, σ. 167. Άγι(ος) Βλάσ(ιος) ή Βλάσ(ης), οδεύοντας προς τη Gaspra.
- Αγι Σάββας [κοιλάδα, εκκλησία] κοιλάδα με αμπέλια στον δρόμο προς την Σουγδαία. Το όνομα εδόθη από την ερειπωμένη εκκλησία του Αγίου Σάββα που είδε ο Πάλλας, (σ. 216) (βλέπε στη συνέχεια)
- Άγιο Νταγ [κάβος] σημερινή ονομασία χαρακτηριστικού ακρωτηρίου της νότιας ακτής στις παρυφές του χωριού Παρθενίτ (βλ.), από το άγιος και το τουρκο-ταταρικό «dag, daj»: βουνό.
- Αγίου Γεωργίου, η Μονή του Μπαλουκλουβά. Σημαντική μονή και πασχαλινό προσκύνημα στο νότιο-δυτικό άκρο της Κριμαίας. Οι κάτοικοι των ελληνικών χωριών της γύρω περιοχής είχαν μεταναστεύσει στην Μαριούπολη παίρνοντας και την εικόνα του αγίου. Αργότερα όμως η περιοχή δόθηκε, από τους Ρώσους, στους Έλληνες εποίκους του επονομαζόμενου, τότε, «Αλβανικού Λόχου». Σημειώνουμε ότι λέγετε 'του Μπαλουκλαβά' και πρόκειται για έτυμο ανάλογο με το τουρκ. balyk: ψάρι, ιχθύς, και πιο συγκεκριμένα αποδίδει την έννοια του «balyk-yuve» (fish pond) (πρβλ. Παναγιά Μπαλουκλιώτισσα, στο Μπαλουκλί στην Πόλη όπου έγινε το θρυλικό θαύμα της αναβίωσης των μισοτηγανισμένων ψαριών.) Βλέπε: Μπαλακλαβά, στη συνέχεια.
- Αγίου Γεωργίου Μονή 2. Χάλασμα στα περίχωρα της Σουγδαίας, Πάλλας, (σ. 215).
- Αγιος Γεώργιος [στο Golaya] Αναφέρεται επίσης προσκύνημα των Ελλήνων της Κριμαίας σε μοναστικό ερημοκλήσι (hermitage or church του Αγίου Γεωργίου στο όρος Golaya της Σουγδαίας (Soldaya -Sudagh). Βλέπε Πάλλας, σ. 232.
- Άγι Πέτρα [κορυφή λόφου] Κατά τον Pallas πρόκειται γιά τον βράχο του Αγίου Πέτρου και λέγονταν στα τουρκό-ταταρικά Poter kaya (πέτρα του Πέτρου, «signifying Peter's rock»). Η ελληνικές λέξεις Ayee-Petra, ενδέχεται όμως να σημαίνουν και «άγια πέτρα» [άγη πέτρα] ανεξάρτητα από τη αναφορά στον Άγιο Πέτρο, που θα μπορούσε να είναι μεταγενέστερη ετυμολογία. Η κορυφή αυτή βρίσκεται στις παρυφές της κοιλάδας της Αλούπκα, (Πάλλας, σ. 150).
- Άγοι Θοδώρ [κάβος] στην περιοχή του ελληνικού χωριού Ούτκα όπου αναφέρεται ύπαρξη άφθονων θαλασσινών (στρείδια), (Πάλλας, σ. 169). Ο κάβος αυτός, δέκα χιλιόμετρα δυτικά της Γιάλτας είναι γνωστός σήμερα για το κομψό παλατάκι που κτίστηκε το 1912 και ονομάστηκε «χελιδονοφωλιά»
- Αι-Θοδώρ [ρυάκι] Το ρυάκι αυτό ποτίζει την κοιλάδα που οδηγεί στην είσοδο του κάστρου της Θεοδωρού-Μαγκούπ (χαρακτηρίζεται ως collateral brook). Βλ. Πάλλας, (σ. 120). Αναφέρεται επίσης «ένα μικρό ρέμα ονομαζόμενο Αι-Θοδώρ (Ai-thodor), στο χωριό Tsorguna ή Karlofka (Karloska) ιδιοκτησία του Hablitzl. (Πάλλας, σ. 100).
- Άγοι Πάντα [πηγή]: Πηγή στα περίχωρα του χωριού Κικενιτσέ-Keekenice. Γράφετε Agi-panta: Αγ(ι)οι Πάντ(ες). Βλ. Πάλλας, σ. 148.

- Σημειώνουμε, στο σημείο αυτό, ότι στο τοπωνυμικό της Κριμαίας σώθηκαν οι μνήμες των αγίων Γεωργίου, Βλάσιου, Θεοδώρου, των Αγίων Πάντων, όπως και της Ευαγγελίστριας
- Άλασμα [χάλασμα, με τουρκο ταταρική φωνητική παραφθορά] βρίσκεται μετά το χωριό Ψάτκα ή Μσάτκα. Βλ. Πάλλας, σ. 138.
- Βαγκιλίστα [βράχος τουρκο ταταρικά Vagilista] κοντά στο Παπά-τσείρ και στη πηγή Άγια πριν από τη κοιλάδα της Ούτκα. Στον Πάλλας, σ. 171. Πρόκειται για παραφθορά του αγιονυμικού «Ευαγγελίστρια».
- Γενισαλά [χωριό] ελληνικό χωριό οι κάτοικοί του έφυγαν στη Μαριούπολη, στην εποχή του ο Πάλλας βρήκε την εκκλησία σε καλή κατάσταση. Βλ. Πάλας, σ. 207. Πρβλ. επίσης Μαλόϊ Γενισαλά (Μικρό Γενισαλά).
- Γιάλτα [στη Μαριούπολη] είχε 710 κατοίκους το 1793. Προκειται για τη μετεγκατάσταση των κατοίκων του γνωστού θέρετρου Γιάλτα της παραλιακής Κριμαίας. Πρβλ. τα γυάλι, γυαλός. Παράγωγα Γιαλτανδιότ'κου και αγιαλταδιότκου.
- Ιγνατζιεβίτσα [στη Μαριούπολη – Ignatzievica] με 576 κατοίκους το 1793.
- Κάγκελα [ένας δασωμενος λόφος] η kaghela ή ranghela βρίσκεται στη περιοχή της Ούτκα. Αναφέρεται από τον Πάλλας, (σ. 169).
- Καρανά [Μαριούπολις – Karana] είχε 730 κατοίκους το 1793.
- Καρακούμπα [Μαριούπολις – Karakuba] 1.318 κάτοικοι το 1793.
- Κάφφα (Θεοδοσία) Ο Καφάς, η πόλη είχε Ελληνική κοινότητα και ελληνική εκκλησία, πριν καταστραφεί από τους Ρώσους. Στο Πάλλας, (σ. 265).
- Καψοχώρ [κοιλάδα] εύφορη κοιλάδα, ο Πάλλας ξέρει ότι η λέξη σημαίνει «place destroyed by fire», (σ. 211) (πβλ.: καψάλες).
- Κερμεντσίκ [στη Μαριούπολη -Kermentshik] 776 κάτοικοι το 1793.
- Κοος [χωριό] ελληνικό χωριό με οπωρώνες και αμπέλια που εγκαταλείφθηκε από τους κατοίκους του το 1779, ανατολικά της Σουγδαίας. Βλ. Πάλλας (σ. 237).
- Κρωτήρια [πηγή] Στην κοιλάδα προς την Αλούπκα, μιά από τις πηγές που συνάντησε στο δρόμο του ο Πάλλας. Η λέξη μοιάζει να είναι (τα) ακρωτήρια και υποδηλώνει πηγή με πολλές εξόδους νερού από φυσικά ή τεχνητά ακροστόμια. Παράβαλε όμως και τα κρότος και κρούω. Πάλλας, (σ. 151).
- Λάσπη [χωριό] Το παράλιο αυτό χωριό ήταν αποκλειστικά ελληνικό πριν από την έξοδο του 1779. Πάλλας, (σ. 137).
- Λάσπη [της Μαριούπολης] Είχε 270 κατοίκους στην απογραφή του 1793.
- Λιμένα [χωριό] Είναι αξιοπρόσεκτο ότι ο Πάλλας (σ. 146) σημειώνει Leemena και όχι liman, λέξη που έχει υιοθετηθεί τόσο από τα τουρκο-ταταρικά όσο και από τα τουρκικά. Επίσης ο Reuilly το αναφέρει ως Limana (Λιμάνα).
- Μαγκαράτς [χωριό Magaratsh] ελληνικό χωριό πριν από το 1779, μαζί με τα γειτονικά Μαρσαντά και Νικήτα. Βλ. Πάλλας (σ. 173).
- Μαλόϊ Γενισαλά [της Μαριούπολης – Maloi Yenisala] 921 κάτοικοι κατά το 1793, σημαίνει Μικρό Γενισαλά = Κιουτσούκ Γενισαλά.
- Μανγκούς [της Μαριούπολης – Mangush] είχε 741 κατοίκους το 1793.
- Μάρμαρα [χωριό Marmora] ελληνικό χωριό πριν από το 1779, (Πάλλας. σ. 104). Στην περιοχή αυτή ο Πάλλας μας πληροφορεί ότι βρίσκεται «Μια ράχη που καθώς προχωρεί σχηματίζει πέτρινες αναβαθμίδες που ονομάζονται Tshaplak-Kaya, όπου συναντά κανείς υπόσκαπτα κελιά μοναχών λεγόμενα Karakoba.» (Παραφθορά του κατακόμβη).

- Μαρσαντά [χωριό] αναφέρεται ότι βρίσκεται σε αποκλειστικά ελληνική περιοχή, όπου ήταν το Μαγκαράτς και το Νικήτα, (Πάλλας σσ. 172-73).
- Μισοχώρ [χωριό] τουρκο-ταταρικό χωριό ονομαζόμενο Missokhor ή Mushkhor κοντά στην Χωρίς και στην Γκάσπρα, (Πάλλας σ. 168).
- Μουργουδού [πηγή Macintosh] τοπωνύμιο, χωριό στο χάρτη του Macintosh δίπλα στα χωριά Muskhor, Gaspra, Gurianda, Lavadia και Aoutka. Η γραφή Murgundu φαίνεται να υποδηλώνει μία ελληνική κατάληξη γενικής. Η περιοχή είναι μία από τις αρχικές κοιτίδες του Ελληνισμού της Ταυρίδας.
- Μπαλακλαβά (Μπαλουκλαβάς) σημαντική θέση του Κριμαϊκού πολέμου, ο Πάλλας πιθανολογεί ότι το όνομα προέρχεται από το παλαιό ελληνικό οχυρό «Παλλάκιον», η σημερινή όμως μορφή του τοπωνυμικού συνδέεται, όπως είδαμε, με την τουρκο-ταταρική ονομασία του ψαριού (balyk-yuve). Το 1794 είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή Έλληνες μέλη ρωσικών παραστρατιωτικών μονάδων με τις οικογένειες τους. Αξίζει να προσθέσουμε ότι το 1787 όταν η Μεγάλη Αικατερίνη επισκέφθηκε τη Σεβαστούπολη οι γυναίκες των στρατιωτών φόρεσαν στολές και υποδέχθηκαν ως Αμαζόνες την αυτοκράτειρα. Παραθέτουμε απόσπασμα από την περιγραφή του Πάλλας:

«*Το παλαιό κάστρο της Μπαλακλάβα είχε κατά πάσα πιθανότητα κτιστεί από τους Έλληνές και πρέπει στη συνέχεια να το επισκεύασαν οι Γενουάτες, είναι σήμερα ερείπιο και εγκαταλελειμμένο. Η πόλη μάλλον πήρε το όνομά της από το ελληνικό οχυρό Παλλάκιον. Στην Μπαλακλάβα έχει δημιουργηθεί μια σύγχρονη ελληνική πόλη κοντά στο λιμάνι. Η πόλη αυτή μαζί με τα περίχωρα που εκτείνονται ως τις όχθες του ποταμού Μπουγιούκ Ουσεχέν (Beeyouk Oysehen), και περιλαμβάνουν τα χωριά Καντικιόϊ, Καρανί, Καμάρα και Αλσού* (Πάλλας, σ. 130), *αφού απομακρύνθηκαν σε άλλα μέρη όσες οικογένειες Τατάρων είχαν απομείνει, εδόθησαν για την εγκατάσταση των μελών του (λεγόμενου) «Αλβανικού συντάγματος» (regiment), που έχει περιορισθεί σε ένα μόνο τάγμα. Έτσι η Μπαλακλάβα άλλαξε τελείως και έγινε μια ελληνική πόλη […] Το σύνταγμα αυτό δεν είναι ενσωματωμένο στα άλλα τακτικά στρατεύματα, απαρτίστηκε κυρίως από Έλληνες που υπηρετούσαν την Ρωσία στο Αρχιπέλαγος.* (Πάλλας, σ. 131)» […] *Το λιμάνι (του Μπαλουκλαβά) σχηματίζει έναν προστατευμένο κλειστό κόλπο όπου ψαρεύουν παλαμίδες και μπαρμπούνια. Η είσοδος του εσωτερικού κόλπου είναι βαθιά αλλά ιδιαίτερα στενή την πλαισιώνουν απότομοι κάθετοι βράχοι που δεν επιτρέπουν σε δύο πλοία να διασταυρωθούν μέσα στον δίαυλο. Όμως το λιμάνι αυτό είναι από τα ασφαλέστερα ορμητήρια των θαλασσινών που οι φουρτούνες παρασύρουν στις ακτές της Κριμαίας.*»

Να σημειωθεί ότι το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου που βρίσκεται δυτικότερα της πόλης, όπως κα τα δύο ακρωτήρια Αγια-μπουρούν και ο κάβος Γιώργος (Georgievskoi muis), συνδέονται με δοξασίες σχετιζόμενες με την ναυσιπλοΐα στον Εύξεινο. Το όνομα του Αγίου Γεωργίου φέρει ο νότιος κλάδος των εκβολών του ποταμού Δούναβη (Bratul Sfintu Gheorghe) όπως και η ποτάμιος νήσος επάνω στην οποία είναι κτισμένα τα Σουλινά. Είναι όμως αξιοπρόσεκτο ότι στην είσοδο του Βυζαντινού Βοσπόρου(το Μπουγάζι), στο χωριό Φαναράκι (Φανάρ κιοϊ), απέναντι από τις Συμπληγάδες πέτρες, εκεί όπου γίνονταν τα περισσότερα ναυάγια της Μαύρης θάλασσας, υπήρχε πάνω στην παραλία, μέχρι τη δεκαετία του 1940, και πάλι μια εκκλησία του Αγίου Γεωργίου που καταστράφηκε όταν δημιουργήθηκε στην περιοχή εκείνη στρατιωτική βάση. Τα τρία αυτά τοπωνύμια σχηματίζουν ένα ιδανικό τρίγωνο μέσα στο οποίο προσανατολίζονταν όσοι έπλεαν στον δυτικό Εύξεινο Πόντο. (Βλ. Chardin 1672, 33 «*Aussi est-ce l'ordre constant de la marine Turquesque, de ne se mettre en mer que le jour de Saint George, qui est a la fin d'Avril, et d'être rentré dans le port celui de Saint Dimitri, qui arrive au commencement d'Octobre* […]»)

- Μπεσέου [της Μαριούπολης – Beshew] είχε 516 κατοίκους, 1793. Η κατάληξη «-εου (-eu)» είναι πολύ συνήθης στα Ρουμανικά.

- Μπογκατούρ [της Μαριούπολης – Bogatyr] είχε 633 κατοίκους, 1793.
- Μπολσόϊ Γενισαλά [της Μαριούπολης – Bolshoi Yenisala], 587 κάτοικοι το 1793. Μεγάλο Γενισαλά, βλέπε και το Μικρό Γενισαλά ή Μαλόϊ Γενισαλά. Στα τουρκο-ταταρικά λέγεται Μπουγιούκ Γενισαλά.
- Νικήτα μπουρούν [κάβος, πρβλ. τα ελληνικά τοπωνύμια σε «-μπουρνού»] Ένα από τα ακρωτήρια της νότιας Κριμαίας μετά την Γιάλτα. Όλη η περιοχή ήταν κατοικημένη από Έλληνες πριν από το 1779. (Πάλλας, σ. 172).
- Νικήτα [χωριό] ελληνικό χωριό πριν από το 1779, όπου βρίσκονται και οι οικισμοί Μαρσαντά και Μαγκαράτς. Πάλλας, σελ. 173.
- Ουρσούς [στη Μαριούπολη – Ursus] 222 κάτοικοι, 1793. Θα μπορούσε να σχετίζεται με τη ρίζα από την οποία προέρχεται η λατινική λέξη ursus (πβλ. ανθρωπωνύμιο η Όρσα, η Ορσαλία) στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για σύγχρονη μορφή του τοπωνυμίου Gursuf: Γορζουβίτες ή Γουρζοβίτες της Κριμαίας (βλέπε εικόνα) που σύμφωνα με τον Προκόπιο ήταν, με την Αλούστα, ένα από τα νέα κάστρα που έκτισε ο Ιουστινιανός στην Ταυρίδα.
- Ούτκα [χωριό] Ελληνικό χωριό, αρκετοί κάτοικοί του, που είχαν μεταναστεύσει στην Μαριούπολη, είχαν επιστρέψει το 1793 μετά από άδεια του πρίγκιπα Ποτέμκιν. (Πάλλας, σ. 172). Γράφεται και Αούτκα [πρβλ. την ποντιακή προφορά "αούτ-ος" = ούτος].
- Παπάς τεπέ [λόφος του Παπα] περιοχή κοιλάδα του Otuus. (Βλ. περιοχή μετά τον οικισμό Eski Krum), (Πάλλας, σ. 240.
- Παπάς τσείρ [λιβάδι, κάμπος του παπά] «an enclosed meadow, which is still denominated Papas Tsheir, or Pope's Meadow». Στην περιοχή εκείνη απαντούν και τα τοπωνύμια Βαγκιλίστα και Άγια, (Πάλλας, σ. 171).
- Παρθενίτ [χωριό] το όνομα του ελληνικού αυτού χωριού *Παρθενίτ συνέδεσαν οι περιηγητές με τον μύθο της Ιφιγένειας. Το τοπωνύμιο Παρθένη είναι βέβαια ευρύτερα γνωστό στο Αιγαίο. Πρέπει όμως να παρατηρήσουμε ότι έχουμε εδώ μια κατάληξη σε -ιτ, που θα μπορούσε να συνδεθεί με παράγωγο της μορφής *παρθεν-ίτης. Η Μεγάλη Αικατερίνη πεπεισμένη ότι εκεί είχε μεταφερθεί η Ιφιγένεια έδωσε την περιοχή φέουδο στον πρίγκιπα de Ligne. Η τοποθεσία ήταν ευρύτερα γνωστή ως Parthenizza . Ο Reuilly το βρήκε να κατοικείται από Έλληνες. Ο κολπίσκος του Παρθενίτ καταλήγει στο άκρο Άγιο-Νταγ.
- Πέλαγος [στα τουρκο-τατάρικα: filegus] Λιβάδια (meadows) που βρίσκονται πάνω στην κύρια διαδρομή προς τον βράχο του Μαγκούπ [Θεοδωρού], που περνάει από την κοιλάδα του μικρού ποταμού «Αι Θοδώρ», (Πάλλας, σ. 121).
- Πλάκα [κάβος] είναι ένα χαμηλό ακρωτήριο στα ανατολικά του Αγιου Νταγκ. Στη βυζαντινή εποχή πάνω στην Πλάκα υπήρχε φανός ονομαζόμενος «Λαμπάς».
- Ποταμίς [όρος] Πάλλας, (σ. 41). Βλ. Lidell-Scott: ποταμηνή Μήτηρ Supp.Epigr. 6.556 (Yalovadj). Ποτάμιος «*est aussi un des épithètes d' Artemis dont le culte se rattachait aux rivières* Pi. P. 7 ποτάμιοι θεοί: Artem. 2. 34.» *Ετυμολογικό Λεξικό του Chantraine*.
- Σκαλιστόε [οικισμός, από το «σκαλιστό», υπόσκαπτο] Οι σημερινοί τουριστικοί οδηγοί της Κριμαίας αναφέρουν ότι κοντά στο χωριό Skalistoe της περιφέρειας του Μπαχτσί Σαράι βρίσκεται η υπόσκαπτη τρωγλοδυτική πόλη της Μπάκλα ("cave town" Bakla).
- Σαρτανά [στη Μαριούπολη – Sartana] με 789 κατοίκους το 1793. Οι σημερινοί κάτοικοι ανάγουν την ετυμολογία του χωριού τους στη ρίζα του ανθρωπωνυμικού «Σαρ»- (απ' όπου το Σαρωνικός). Παράγωγο: Αχ του Σαρτανjοτκου τουν τοπου.

- Σταρόι Κριμ [στη Μαριούπολη – Staroi Krim] είχε 330 κατοίκους το 1793. Οικισμός της ενδοχώρας της Κριμαίας βόρεια της Σουγδαίας, σημαίνει στα ρωσικά Παλαιά Κριμαία.
- Σταυρίς ουσεχέν [ousehen: ρυάκι] Ποτάμι του Σταυρού (Σταυροπόταμο) όνομα μισό ελληνικό και μισό τουρκο-ταταρικό του ποταμού, στις όχθες του οποίου είναι κτισμένη η Αλούπκα, (Πάλλας σ. 151).
- Στίλα [στη Μαριούπολη – Stila] 525 κάτοικοι το 1793. Φαίνεται να είναι αρχαία ελληνική λέξη. Έχουμε όμως σήμερα τρεις ομόηχες λέξεις: στήλη (όπως στήλη Ερμού – όριο), στίλη (σταγόνα, στιγμή) και στύλ- (κολώνα).
- Skelia [Macintosh] τοπωνύμιο στο χάρτη του Macintosh 1853 πάνω από τα χωριά Baidar και Moukhalatha. Ίσως να πρόκειται για χωριό «Σκέλια».
- Τσερδακλί [στη Μαριούπολη – Tsherdakly] 475 κάτοικοι το 1793.
- Τσερμαλίκ [στη Μαριούπολη – Tshermalyk] 517 κάτοικοι, το 1793.
- Τσερκές Κερμεν [Cerkes Kermen – χωριό]. Το Τσερκές κάστρο είχε σημαντικό ελληνικό πληθυσμό πριν από το 1779 , (Πάλλας, σ. 96.)
- Φιλέγκους (Philegus) Επίπεδα λιβάδια στην περιοχή του Μαγκούπ, πέρα από την ρεματιά του ποταμού Αι-Θοδώρ, που ονομάζουν οι Τάταροι Philegus, λέξη που προέρχεται από το ελληνικό «πέλαγος» (Πάλλας, σ. 120).
- Φότσαλα [χωριό Fotusala ή Fotsala] Χωριό στο ποταμάκι Belbek, υποπτευόμαστε κάποια σχέση με την λέξη Βότσαλα, (Πάλλας, σ. 166.)
- Χορίς [χωριό Choriss] Το ταταρικό αυτό χωριό βρίσκονταν κοντά στο Missokhor (Musshkor) και στην Gaspra. Υποπτευόμαστε σχέση με την ρίζα -χωρ- πρβλ. λέξεις «χώρα, χωριό, χωρίδιο».
-

Ένα απόσπασμα από την περιγραφή του Πάλλας

Από την Αλούπκα στη Γιάλτα (Πάλλας, I, 162)

«*Βρήκαμε ένα μικρό βουνό επονομαζόμενο Αγι-Βλας (Ayee Vlass)(σελ. 167) Ακολουθούν τρία Τατάρικα χωριά το Μισοχώρ ή Μουσχορ (Missokhor ή Musskhor) στη δυτική πλευρά, η Χορίς (Choriss) προς τον βορρά ή προς το εσωτερικό και η Γάσπρα στα ανατολικά. Στη Γάσπρα υπάρχουν τα ερείπια μιας ξύλινης ελληνικής εκκλησίας* (Πάλλας, σ. 168).

»*Κοντά στο ακρωτήρι του Αγι-Θοδωρ (Ayee Thodor) υπάρχουν μεγάλοι μπάγκοι με όστρακα, σε τριάντα ως σαράντα οργυιές βάθος. Οι Έλληνες κάτοικοι της Ούτκας, ξύνουν τον πυθμένα για να βγάλουν τα θαλασσινά αυτά* (Πάλλας, σ. 169).

(Στη συνέχεια συναντούμε έναν) Δασωμένο λόφο που ονομάζεται Kanghela/κάγκελλα ή Ranghela (Πάλλας, σ. 169).

» *[…]Την βραχώδη προεξοχή που οι Τάταροι ονομάζουν Βαγκιλίστα (Vagilista) ή Ευαγγελίστ. Προχωρώντας μέσα σε μια σειρά από συνεχόμενες δασικές εκτάσεις, περάσαμε από ένα περιφραγμένο λιβάδι που λέγεται ακόμα Παπας Τσεΐρ (Papas Tsheir) ή του Παπά ο λειμώνας (το λιβάδι) και συνεχίζοντας – λίγο πριν από την κοιλάδα της Ούτκας – βρεθήκαμε μπροστά σε μια ωραία πηγή που φέρει πάντα το ελληνικό της όνομα «Αγία» ή sacred* (Πάλλας, σ. 179). *[…] Η Ούτκα κατοικείται αποκλειστικά από Έλληνες, που μαζί με άλλους χριστιανούς της Κριμαίας, μετανάστευσαν στην περιοχή της Μαριουπόλεως. Μετά όμως από την υποταγή των Τατάρων στο ρωσικό σκήπτρο, ζήτησαν από τον πρίγκιπα Ποτιέμκιν την άδεια να εγκατασταθούν ξανά στα μέρη αυτά. Έτσι επέστρεψαν είκοσι οικογένειες που ασχολούνται με την συλλογή οστρακοειδών.*» (Πάλλας, σ. 172)

«*Από την Αούτκα ή Αβούτκα έχουμε μια ωραία θέα των ψηλών βουνών που σχηματίζουν ένα είδος αμφιθεάτρου, και το βλέμμα πηγαίνει ως πέρα από την Γιάλτα. Το μακρύτερο*

άκρο προς ανατολάς λέγεται ακρωτήριο του Αγίου-Ντάγ (Ayou-dagh ή λόφος της αρκούδας (Πάλλας, σ. 176) […]

»[…]*από την εδώθε μεριά είναι το ακρωτήριο Νικήτα Μπουρούν (Nikita Burun σελ. 175), με το οποίο οι υψηλές βουνίσιες προεξοχές χάνονται μέσα στον θαλασσινό ορίζοντα. Κάπως κοντύτερα προς το σημείο που βρισκόμαστε, διακρίναμε δύο άλλα σημαντικά ακρωτήρια, εκείνο της Γιάλτας και εκείνο της Μαρσάντας. Όλες αυτές οι παραθαλάσσιες περιοχές ήταν, παλαιότερα, κατοικημένες σχεδόν αποκλειστικά από οικογένειες Ελλήνων (σ. 172). Στα περίχωρα της Γιάλτας είναι τα χωριά Κουβα, Μπάλλα, Παναγή, Σταμίτζ και Τεμιάρ (Kuva, Balla, Panaghe, Stamitz, Temiar).* […]

»*Προχωρώντας προς την κοιλάδα της Μαρσάντας (σ. 175) Σε μια απότομη προεξοχή κοντά στη θάλασσα, και ανάμεσα στα χωριά Μαγαράτς και Μαρσάντα (Magaratsh, Marsanda), παρατηρήσαμε τα ερείπια ενός παλαιού μοναστηριού. Αφού προσπεράσαμε το Μαγαράτς από τον παραλιακό δρόμο προχωρήσαμε με κατεύθυνση το χωριό Νικήτα μέσα από έναν άγριο τόπο όλο δάση. Και τα τρία χωριά που προαναφέραμε κατοικούντο από Έλληνες που μετακόμισαν στη Μαριούπολη* (Πάλλας, σ. 173), *οι πολυάριθμο εγκαταλελειμμένοι κήποι τους, πέρασαν από τότε στην ιδιοκτησία του Συμβούλου του Κολλεγίου Μ. Σμιρνόφ (M. Smirnoff)*.

»*Το χωριό Παρθενίτ μετά ή προς την μεριά του κάβου Άγιου Νταγ* (Πάλλας, σ. 178). »*Φτάνοντας στην Αλούστα είδαμε τα ίχνη της αρχαίας ελληνικής οχύρωσης. Η πόλη ήταν παλιά έδρα επισκόπου*. (Πάλλας, σ. 184) […] *Την ακτή του Τσατίρ Νταγ (Tshatyr dagh) που πάει μέχρι το Σουντάγ (Sudagh, η Σουγδαία.)*

»*Στο σημείο της παραλίας όπου βρίσκεται το χωριό Ουσκούτ (Uskut) διακλαδίζεται ο δρόμος που οδηγεί προς βορράν στην ενδοχώρα στο Καρασού παζάρ (Karassu bazar, μαύρο νέρο).*

»*Στο χωριό Γενισαλά η ελληνική εκκλησία είναι σε καλή κατάσταση, αν και όλες οι οικογένειες του έθνους τους εγκατέλειψαν τον οικισμό* (Πάλλας, σ. 207).

»Συναντούμε την εύφορη κοιλάδα του Καψοχώρ, ελληνικό όνομα που σημαίνει τόπος καμμένος (Πάλλας σημ. σ. 211)

»Στα χαμηλά της βαθιάς κοιλαδας που βρίσκεται στα περίχωρα του Σουντάγ Λιμάν (Sudagh Leeman) ανακαλύψαμε τα ερείπια ενός μοναστηριού αφιερωμένου στον Αγιο Γεώργιο. […] (Πάλλας, σ. 215).

»Ακολουθώντας τη κοίτη του ρέματος Καραγάτς, διασχίσαμε μια κοιλάδα κατάφυτη από αμπέλια που ονομάζεται Αγι Σάββα, από το ελληνικό ερημοκλήσι που βρίσκεται εκεί, και καταλήξαμε στον ωραίο κάμπο του Σουντάγ (Σουγδαίας) [σελ. 216]. Και εδώ βρήκαμε έναν Άγιο Γεώργιο, ένα στο ερημητήριο (hermitage) ή μια εκκλησία πάνω στο όρος Golaya που λειτουργεί ως προσκύνημα των Ελλήνων που κατοικούν τώρα κάτω στην πόλη και που ανεβαίνουν να το επισκεφθούν. (σ. 217).

»Συνεχίζοντας την πορεία μας κατά μήκος της ακτής φτάνουμε στο Κοος. Παρ' όλον ότι οι πάρα πολλές οικογένειες Ελλήνων που ζούσαν στο χωριό και ασχολούνται με την αμπελουργία έφυγαν, ο οικισμός έχει πάντα αρκετό πληθυσμό. Τα εγκαταλελειμμένα σπίτια έχουν πάντως ερειπώσει. Κοντά σε μια ελληνική εκκλησία που είναι κτισμένη πάνω σε ένα λόφο που χωρίζει τις δύο κοιλάδες του Κοος βλέπει κανείς ένα ωραίο μασγίδιο (metshet, τζαμί) με το μιναρέ του […]» (Πάλλας, σ. 238).

»Στα περίχωρα του Εσκί Κριμ συναντήσαμε ένα Αρμενικό μοναστήρι (σ. 238).

»Η κοιλάδα του Otuus κλείνεται στα ΝΔ από τους λόφους του Μαλ Καγια [Mall-kaya] και Παπάς Τεπέ […]» (Πάλλας, σ. 240)

Βιβλιογραφία

Amanton Viktor, *Notices sur les diverses populations du Gouvernement de la Tauride, et spécialement de la Crimée*, Besançon 1854.

Chardin Jean, *Voyages de Monsieur le Chevalier Chardin, en Perse, et autres lieux de l'Orient*. 3 tomes. Tome premier, a Amsterdam chez Jean Louis de Lorme, 1711.

Craven Elizabeth, Baroness, *A journey through the Crimea to Constantinople: In a series of letters from the Right Honourable Elizabeth lady Craven, to His Serene Highness the Margrave of Brandebourg, Anspach, and Bareith / Written in the year MDCCLXXXVI*. London: G. G. J. and J. Robinson, 1789. (Illustrated)

Glavani Xavier, *Relation de la Crimée par le S. Xaverio Glavani Consul de France à Bakche Seray Capitale de cette peninsule et premier mèdecin du Kan*, 1723, Paris: Archive National-Marine φάκελος 2 JJ 80.

Hommaire de Hell, Xavier, *Travels in the steppes of the Caspian Sea, the Crimea, the Caucasus, by Xavier Hommaire de Hell, with additions from various sources,* London, Chapman and Hall, 1847.

Pallas P. S**.**, *Travels through the Southern Provinces of the Russian Empire in the Years 1793 and 1794*, translated from the German [by W. Blagdon]. London, Strahan, 1802-1803. Επίσης . London, 1812, vol. 2, pp. 343-44. Η πρώτη έκδοση αποτελείται από 2 τόμοι, α XXIII, 552, και β XXX, 523 σελ.. Με 50 έγχρωμες εικόνες, από τις οποίες οι 43 είναι ακουαρέλες χρωματισμένες με το χέρι, οι 23 είναι διπλωμένες, και 5 διπλωμένους χάρτες. (Αντίτυπο του έργου υπάρχει στη βιβλιοθήκη της Βρετανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας στην Αθήνα.)

Reuilly, Baron Jean de .*Voyage en Crimée et sur les bords de la Mer Noire pendant l'année 1803; Suivi d'un Mémoire sur le commerce de cette mer, et de notes sur les principaux ports commerçants* …. (2), ix, (1), 302 σελ.., 2 lrg. folding maps, 3 folding plates, 2 folding tables. Engraved vignettes. Sm. 4to. Contemporary boards, inscribed by the author. Paris, Bossange, Masson et Besson, 1806. (Αντίτυπο του έργου υπάρχει στη βιβλιοθήκη της Βρετανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας στην Αθήνα.)

Macintosh, Major General, *A Military tour in European Turkey, the Crimea, and on the Eastern Shores of the Black Sea* 1395 (July 22,1854) (Αντίτυπο του έργου υπάρχει στη βιβλιοθήκη της Βρετανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας στην Αθήνα.)

Tott, François, baron de, *Mémoires du baron de Tott, sur les Turcs et les Tartares*. Amsterdam: 1784 (επίσης Hamburg 1785).

Willis, Richard, *A Short Account of the Ancient and Modern State of Crim-Tartary*, London 1787.

Διαδίκτυο

www.azov.nostos.gr
http://www.iccrimea.org/scholarly/krimbiblio.html#bks

Apendix

Πληθυσμοί χωριών Ρουμέων και Ουρούμ 1886 – 1912

	1886	1886	1886	1886	1912	1912	1912	1912
Χώρα	άτομα	άνδρες	γιναίκες	σπίτια	άτομα	άνδρες	γιναίκες	σπίτια
Σταρομπετσεβο	3.082	1.620	1.462	499	4.501	2.334	2.167	705
Μπολσαγια Καρακούμπα	1.831	914	817	291	3.081	1.805	1.276	702
Μπογατηρ	2.395	1.237	1.158	417	4.023	2.060	1.963	626
Κονσταντινοπολj	1.357	711	646	218	2.586	…	…	400
Ουλακλή	1.172	624	548	203	2.405	1.303	1.102	349
Μπολσοϊ Γιανισολj	2.348	1.224	1.124	395	4.712	2.405	2.307	774
Κομαρ	2.332	1.209	1.123	396	3.761	1.972	1.779	666
Σταρεϊ Κερμεντζίκ	2.398	1.240	1.158	436	4.196	2.116	2.080	867
Σταρο Ιγνάτιεβκα	2.460	1.252	1.208	459	3.825	1.989	1.836	693
Νοβο Ιγνάτιεβκα	758	398	360	137	1.400	739	661	244
Στήλα	2.730	1.403	1.323	472	…	…	…	…
Καρανj	2.175	1.096	1.079	390	3.961	2.049	1.912	623
Νόβο Καρανj	942	499	443	177	2.361	1.276	1.085	330
Λάσπα	1.716	910	816	326	2.844	1.425	1.372	462
Μαληϊ Γιανισολj	3.778	1.949	1.829	613	…	…	…	…
Αναδολj	1.075	530	545	178	1.644	842	802	300
Τσερδακλί	1.515	785	730	272	2.392	1.245	1.147	420
Μανγκούς	4.173	2.155	2.018	720	8.680	4.472	4.208	1000
Σταρηϊ Κρημ	1.157	570	587	216	2.252	1.159	1.093	325
Σαρτανά	3.919	1.995	1.924	619	5.398	…	…	849
Τσερμαλήκ	…	…	…	…	3.741	1.962	1.779	600
Νοβο-Καρακούμπα	3.532	1.843	1.689	544	3.298	1.717	1.581	548
Γιάλτα	3.532	1.843	1.689	544	6.056	3.094	2.962	999
Ουρζούφ	1.623	836	787	258	2.691	1.336	1.355	388

Ο κατάλογος που ακολουθεί αναφέρει τα χωριά που μιλούν την ελληνική διάλεκτο (Ρουμέοι) και την Τουρκο-ταταρική (Ουρούμοι), καθώς και τα χωριά της Κριμαίας από τα οποία μετανάστευσαν στα μέρη της Μαριούπολης. Το κείμενο είναι στην μαριουπολίτικη διάλεκτο και σε νεοελληνική γραφή η οποία δεν αποδίδει την προφορά των δασέων συμφώνων και τον ρωσικό μαλακό φθόγγο «е».

Χώρα	ιδρύθηκαν το 1780 – προέλευση

Σταρομπέσεβο	εζούσαν μόνο Ουρούμ, σιμά 200 νουμάτοι
Μπολσαγια Καρακούμπα	Ρουμέοι, 200 νουμάτοι. Λέγεται: Razdoljnoe
Μπογατηρ	Ουρούμ αχ τις χώρες Λάκα κι Μπογατήρ, 400 νουμάτοι
Κονσταντινοπολj	Ρουμέοι κι Ουρούμ αχ τις χώρες Δεμερτζί (Φουνα), Αλούστα, Ουλου-Ουζέν, Κιουτσουκ-Ουζέν, Κουρου-Ουζέν, 167 νουμάτοι, 47 σπίτια.
Ουλακλή	Ουρούμ 208 νουμάτοι, 57 σπίτια
Μπολσοϊ Γιανισολj (Beljika Novoselka)	Ρουμέοι κι Ουρούμ αχ τις χώρες Σελγκίρ, Γιενί-Σαλά (ρουμεκα), Μπασι Γιενι-Σαλα (Ουρούμ, ουρούμσκι τ’ γλώσσα).
Κομαρ	Ουρούμ αχ τι Κομάρα του Κρημ, 520 νουμάτ, 120 σπίτια.
Σταρηϊ Κερμεντζικ	Ουρούμ αχ δυο χώρες Μπιγια-Σαλά κι Σουρού, 800 νουμ., 145 σπιτ.
Σταρο Ιγνατιεβκα	Gryzin κι Volokh από Καφέ, Μπαχτσισαράϊ, Καρασου-μπαζάρ, Γιεζλεβα, Μπολεchόϊ Καρα-Κομπι, Σουλταν-σαλι, Μπεchουτ-Βολόχ
Νοβο Ιγνατιεβκα	την εκαμαν Volokh (Βολόχοι) το 1885
Στηλα	Ρουμέοι αχ τη χώρα Στήλα
Καρανj Granitnie	Ουρούμ αχ τις χώρες Καράνj, Τσερκές-Κερμένj, Μάρμαρα, 400 νουμάτοι, εζούσαν σε 99 σπίτια
Νόβο Καρανj	Ουρούμ τίνες εξέβαν ας τα 1881 αχ του Καρανj (942 νουμ. 177 σπ.)
Λάσπα	Ρουμέοι αχ τη χώρα Λάσπα του Κρεμ, 236 νουμάτοι, 75 σπίτια.
Μαληϊ Γιανισολj	Ρουμέοι, το 1778 εζούσαν 235 νουμάτοι, 65 σπίτια (Kouibiechevo).
Αναδολj	Ρουμέοι το 1826 τοις εξέβαν αχ του Ανατολιϊ (Anadolu)
Τσερδακλί	Ρουμέοι , ήταν 160 νουμάτοι, 40 σπίτια (Kremenevka)
Μανγκούς (Perchotrabneve)	Ουρούμ αχ τη χώρα Μαγκούch, 200 νουμάτοι, 40 σπίτια.
Σταρηϊ Κρημ	Ουρούμ αχ τη χώρα Εσκί-Κρίμ, 180 νουμάτοι, 60 σπήτια.
Σαρτανά	Ρουμέοι αχ τη χώρα Σαρτάνα Καρασου μπαζαρσκοβο
Τσερμαλεκ	Ρουμέοι
Νοβο-Καρακούμπα	Ρουμέοι αχ τη χώρα Καρακούμπα (Krasnaja Poljana)
Γιάλτα	Ρουμέοι αχ τη Γιάλτα
Ουρζουφ (Primorskoe)	Ρουμέοι αχ τις χώρες Ουρζούφ, Χιζίλ-Tach, Μαδτζάρ

Οι εποχές στην Κριμαία σύμφωνα με ταταρικό ημερόλογιο (Πάλλας)

Στην περιγραφή της Ταυρίδας, ο Πάλλας περιέλαβε (τομ.1, σελ. 381) πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο οι εγχώριοι Τάταροι διαιρούν τις εποχές του χρόνου. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο νομαδικός, αρχικά, αυτός λαός προσαρμόστηκε στον έναν ετήσιο καλλιεργητικό κύκλο που σηματοδοτείται, όπως και στην Ελλάδα, από τις δύο εορτές των αγίων Γεωργίου και Δημητρίου, οι οποίες όπως γνωρίζουμε από ταξιδιωτικό κείμενο του 16ου αιώνα ρύθμιζαν και την ναυσιπλοΐα στη Μαύρη Θάλασσα.

Η άνοιξη (των Τάταρων) ή Μπαχάρ (Bahar) αρχίζει με τη γιορτή του Kedreles, ή του Αγίου Γεωργίου στις 23 Απριλίου (με το παλαιό ημερολόγιο) και διαρκεί εξήντα ημέρες, μέχρι τις 22 Ιουνίου. Τότε αρχίζει το Tshilla, ή το μεγάλο καλοκαίρι που λήγει την 1η Αυγούστου (π.ημ.) και διαρκεί σαράντα ημέρες. Ο Αύγουστος μήνας, έως τις 25 του μήνα αυτού, ονομάζεται στη (ταταρική) τους διάλεκτο Agostos και δεν περιλαμβάνεται σε κάποια από τις εποχές τους.

Το φθινόπωρο, ή Ghus, διαρκεί από την 26η ημέρα του Αυγούστου έως την 26η ημέρα του Οκτωβρίου, και περιλαμβάνει 51 ημέρες. Η (τελευταία) αυτή ημέρα είναι το άλλο μεγάλο πανηγύρι (festival) των Ελλήνων, που φέρει και αυτό το όνομα Kedreles, και είναι αφιερωμένο στον Άγιο Δημήτριο,τη στιγμή εκείνη του χρόνου έχει τελειώσει η συλλογή όλων των καρπών και έχει ολοκληρωθεί η οινοποίηση.

Οι τριάντα έξη ημέρες που ακολουθούν ονομάζονται ο πρώτος χειμώνας. Ακολουθούν εξήντα πέντε ημέρες (1η Δεκεμβρίου έως 4 Φεβρουαρίου) του κυρίως χειμώνα, Kysh-Tshilla. Οι υπόλοιπες 25 ημέρες του Φεβρουαρίου ονομάζονται Gudshuk-ai, ενώ οι 53 ημέρες από την 1η του Μαρτίου και μέχρι την ημέρα του Kedreles (23 Απριλίου) λέγονται Mart, και δεν περιλαμβάνονται σε καμιά από τις εποχές.

Αναφορές του 1894 για την Μαριούπολη και την Κριμαία

Ο Ευθύμιος Καράκαλος (1835-1934) ανέλαβε το 1894 αποστολή για τη διάδοση της κορινθιακής σταφίδας στη Ρωσία. Στην επιστροφή του, το 1895, δημοσίευσε το ημερολόγιο του ταξιδιού του (Αθήνα, έκδ. Ανέστη Κωνσταντινίδου) το οποίο περιέχει πολλές πληροφορίες για τον ελληνισμό της Ρωσίας.

Στις 27 Ιουλίου του 1894, ο Ε. Καράκαλος έφτασε στη Μαριούπολη της Αζοφικής. Εκεί έμεινε στο ξενοδοχείο του Κομποθέκρα από την Κεφαλληνία (ομογενής πρώτης γενιάς). Μας πληροφορεί ότι η Μαριούπολις κατοικείται από Γραικορώσους (25.000) , έλληνες δηλαδή εκ καταγωγής οι οποίοι, όμως, εκτός από λίγες εξαιρέσεις, δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα και έχουν ρωσική υπηκοότητα. Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στα 24 χωριά της περιοχής. Ο τότε πρόξενος της Ελλάδος, Καραντζάϊεφ ήταν έλληνας δεύτερης γενιάς που είχε προσθέσει ρωσική κατάληξη στο όνομα του, όπως έκαναν και πολλοί από τους ομογενείς μας.

Στο ημερολόγιο του Καράκαλου αναφέρονται οι έλληνες έμποροι της πόλης: Τομάζος, Βιτσαχτζής, Ψάλτης και Ασημάκης σημειώνοντας ότι, ήδη από το 1799 και το 1810, παραχωρήθηκαν μεγάλα προνόμια στους Έλληνες που έρχονταν να εγκατασταθούν στην Κριμαία. Επισημαίνει, επίσης, ότι και ο Μεγάλος Πέτρος, είχε εκδώσει ουκάζιο το 1710, με το οποίο προσδιόριζε τα προνόμια των Ελλήνων της Νίζνα της Μικράς Ρωσίας.

Ο Καράκαλος επισημαίνει την παρουσία Ελλήνων και στη γειτονική πόλη Βερδιάνσκα, όπου έμεινε στο ξενοδοχείο «Οδησσός», το οποίο ήταν γνωστό ως «οτέλ Πάϊκος» από το όνομα του πρώτου ιδιοκτήτη, του Πάϊκου. Αναφέρει ότι υπήρχε και δεύτερο ξενοδοχείο που ανήκε σε Έλληνα ονόματι Σάμιο. Η ελληνική παροικία της Βερδιάνσκα αποτελείτο κυρίως από μυκονιάτες, κεφαλλονίτες, θηραίους και χίους. Μεταξύ των οποίων διακρίνονταν ο Γεράσιμος Κούπας, ο οποίος με τον ανεψιό του Οράτιο Κούπα, επρόκειτο να πάνε να εγκατασταθουν στην Αθήνα, οι αδελφοί Κουρή, ο Ξάνθος, οι Αμπανόπουλοι, ο Παπουτζής, ο Μεταξάς, ο Κουλουμπής, ο Χοϊδάς. Αναφέρει, επίσης, τον Λάζαρο Σπαντούτο, που

εθεωρείτο ότι ήταν από τις αρχαιότερες οικογένειες στην Κριμαία, από αυτές που μετοίκησαν εκεί από την εποχή της μεγάλης Αικατερίνης, καθώς και τον Ιάκωβο Στάμπα, του οποίου η κόρη, Υπατία, ήταν δασκάλα στη σχολή Χιλλ των Αθηνών. Πρόξενος στη Βερδιάνσκα ήταν ο γνωστός δημοσιογράφος (με το ψευδ. Timeson) Χρονόπουλος,. Για την εισαγωγή σταφίδας ενδιαφέρθηκαν οι Κωνσταντίνος Ντεντελός από την Υδρα καθώς και ο καπνοπώλης Φώτιος Κωνσταντόπουλος, από τη Ζατούνα Γόρτυνος.

Φτάνοντας στο Κερτζ, στην είσοδο της Αζοφικής, αναφέρει ότι η πόλη ήταν άλλοτε ελληνική όπως συνάγεται από τον σωζόμενο ελληνικό ναό του αγίου Ιωάννη, ο οποίος είχε, κατά τις πληροφορίες του, κτιστεί πριν 1200 χρόνια και είχε ακόμα στους τοίχους επιγραφές στην ελληνική γλώσσα. Την παρουσία Ελλήνων αναφέρει και ο Πάλλας, προσδιορίζοντας ότι ασχολούντο με την αλιεία και το εμπόριο των ψαριών.

«Η κυριότερη ασχολία των ελλήνων του Κέρτς είναι η αλιεία. Πιάνουν συνήθως τριακόσιες ως τετρακόσιες χιλιάδες οκάδες ή 24 ως 30.000 poods αλιεύματα σε περίοδο ενός χρόνου. Τα διάφανα ψάρια red backs ονομάζονται Balyki και οι κοιλιές των ψαριών αυτών, που ονομάζονται Toshi, κόβονται σε λουρίδες και πασπαλίζονται με λίγο νίτρο (salpetre) πριν κρεμαστούν για να στεγνώσουν στον αέρα.(289) Παρ' όλον ότι είναι δυσκολοχώνευτα είναι περιζήτητα στην Ρωσία και στα νησιά της Ελλάδας όπου τρώγονται κατά την περίοδο των νηστειών.»(Πάλλας, σ. 290). Το ίδιο σημειώνει και ο J. Reuilly.

«Kertch Το αρχαίο Παντικάπαιον, έχει 100 σπίτια κατοικείται από Έλληνες ψαράδες, υπάρχει μια πολύ παλιά ελληνική εκκλησία.» Το 1894 πρόξενος στο Κερτζ ήταν ο Βλαστάρης από την Κύθνο (ηλικίας τότε 70 ετών). Στο Κερτζ ζούσαν, σύμφωνα με τον Καράκαλο, περίπου 1.500 «γραικοί», οι περισσότεροι από τους οποίους καταγόντουσαν από τη Μικρά Ασία. Υπήρχαν και μερικοί κεφαλλονίτες, με πιο γνωστούς τους Σβορώνο και Κεφαλά. Σχεδόν όλοι οι εδωδιμοπώλαι ήταν ελληνικής καταγωγής, ομιλούσαν ελληνικά «αλλ' εισίν οθωμανοί το θρήσκευμα». Πρόκειται για ενδιαφέρουσα πληροφορία παρουσίας ελληνοφώνων μουσουλμάνων οι οποίοι υποθέτουμε ότι ανήκαν σε εξισλαμισθέντας Πόντιους, μερικοί από τους οποίους ζουν ακόμα στην Τουρκία.

Στην Κριμαία, τέλος, στη πόλη της Θεοδοσίας «και τα πέριξ» ο Καράκαλος μας λέει ότι ενώ κατοικούνται κυρίως από γραικούς, λίγοι από αυτούς μιλούν ελληνικά. Προσδιορίζει έτσι ότι η πλειοψηφία των 10.000 κάτοικοι της Θεοδοσίας είναι όλοι «Γραικορώσοι», υπάρχουν όμως και μερικοί Έλληνες όπως ο κεφαλλονίτης Σολωμός, ο Λάμψας, ο Λαγός, κ.λπ. (Πηγή Βοβολίνης, *Μέγα ελληνικόν βιογραφικόν λεξικόν*, βιογραφία του Ε. Καράκαλου, τόμος Α490-501.)

Μια μαριουπολίτικη παραλογή

Όλα τα σύγχρονα Μαριουπολίτικα δημοσιεύματα μας παραδίδουν μια δημώδη παραλογή που αναφέρεται σε κάποια οθωμανική ναυτική αποστολή παιδομαζώματος που ήρθε στην Ταυρίδα (Κριμαία) να συγκεντρώσει (να σωρεύσει) παιδιά να τα πάει στην Πόλη. Από το θεματικό μπορούμε να υποθέσουμε ότι η παραλογή ανάγεται σε εποχή πριν να καταργηθεί το παιδομάζωμα (devshirme).

Τε καθεσιτς, αρχονδε παιδεjα
κι βιγλέζητε;
Δράκοντας ήρτεν ας του περιβόλι
κι σουρέβ πουλέτσα.
Δράκοντας εν Μπουγιούκ-Μπάchις,
Άγρους μπουσουρμάνους.
Έchει του μέγα φίρμανο, με το σφραϊ ..
Προστάζει κι σουρέβει αρχόνδε πουλια.

Σαράντα πουλέτσα σορεψιν!
Τούτου του κακουσιν εκάμιν-ντου
Εκάμιν-ντου Ασσάν-Μηρζάς,
Τώρα chερίτ κι πουρπατά
να τα σώς σαράντα τιάλα.
Τα σαράντα εβγάλαν-ντα –
Πήγαν-ντα στο καράβι,
Για να τα πάγουν στην Πόλη,
Για νατς τουρκέβουν,
Σαράντα μανέτσες-μάνες
Κλαίγουν κι μουρλουγίζουν.
Κι στέξιμου δεν πέρουν.
Κλαίγουν κι τα πουλέτσα-του.
Κι αν-ντα τρομάξιν το καράβι,
Τράντα μάνες φουρκιχταν
κι δέκα machαιριαχταν …

(Τι κάθεστε αρχοντόπαιδα και βιγλίζετε, δράκοντας ήρθεν στο περιβόλι και μαζεύει πουλάκια. Δράκοντας στο Μπουγιούκ Μπάσις, άγριους μουσουλμάνους. Έχει του μεγάλο φιρμάνι με σφραγίδα, προστάζει και συγκεντρώνει αρχοντόπουλα, σαράντα πουλάκια μάζεψε. Τούτο το κακό έκαμε, έκαμε ο Ασσάν Μιρζάς. Τώρα χαίρεται και περπατά [….]

Τα σαράντα τα έβγαλαν, τα πήγαν στο καράβι, για να πάνε στην Πόλη να τα τουρκέψουν. Σαράντα μανίτσες μάνες, κλαίνε και μοιρολογούν, και σταματημό δεν έχουν. Κλαίνε και τα πουλάκια τους κι' αν τα τρομάξουν το καράβι. Τριάντα μάνες φουρκίστηκαν και δέκα μαχαιρώθηκαν.)

Μαριουπολίτικα δίστιχα

Πα σι πιού κουσέ να σταθού
να πιράσεις να σι δου
να πιράσεις να σι δου
να σι δου να σι χαρού
Πήρα στο χέρι μ'καραντάς
να σι γράψ' γω καϋμένα
η καρδιά σ' μη πουνές
τά ήταν ξαζανεμένα
Σούκουμ' πουρνό να φουρές
αξ του κλαίου δε μπουρώ
με τ'πλατούκι μ'ταν άκρη σ'
σφουγγού μάτι μ' τα δάκρυ σ'
Και τζικάρι μ' ας νερό
νερό σας εν ας γυαλό
δε σαμ' παρτς σι μένα
έλα πε τα μι τ' καλό
Πλατουκιούτσιν μ' σπούγκι ξα
σα παγ' ασρίτ να τ' τουνάξ'
Αγαπ'μένου μου κ'εν αδώ
ώσπου να έρτ, σα τ' φιλάξ
Μάνα τ' κιφάλι μ'πουνεί
βαλ πουντούξα γώ ας πες
Τιον να ουρεν, να μη μ' δοξ

βαλ φουτιούγια, γω σ' κάγου

[Πηγή:Φωτιάδης Κώστας, *Ο ελληνισμός της Κριμαίας*, Αθήνα, Ηρόδοτος, 1990, σ. 75.)

Πρέπει να προσθέσουμε εδώ ότι είναι σημαντικό το εκδοτικό έργο των ελληνόφωνων αλλά και ταταρόφωνων ελλήνων της Μαριούπολης από τότε που οι αρχές επέτρεψαν, και πάλι την ελληνοφωνία. Τα λογοτεχνικά και ποιητικά έργα εκδίδονται με κυριλλικούς χαρακτήρες. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα ακόλουθα έργα:

* Κυριακόβ Λεοντή, *Τα παραμύθια των Ελλήνων της Αζοφικής*.
* Κυριακόβ Λεοντή, *Απ' το μαρέα ως τα τρία γιαλούς*. 1993
* Κυριακόβ Λεοντή, *Κοσμουκού πηγάδ*. 1994 (βλέπε εδώ στη συνέχεια)
* Κυριακόβ Λεοντή, *Καλουσύν*, τόμ. 1-2, 1995.
* Σεβτσένκο και Κυριακόβ Λ., *Πανίτς, ντου ήξερητη σεις* – (μετάφραση του Λ.Κυριάκοφ από τον Τ. Σεβτσένκο.)
* Μποροτά Β., *Χισμέτ*.
* Μπαλτζί Α., *Έλληνες της Αζοφικής*.
* Μπαλτζί Α., *Πικρό βερίκκοκο*.
* Ζάϊτσενκο Σ., *Χοροί των Ελλήνων της Αζοφικής*.
* Σόσκιν Σ., *Μωρό αιωνιότητας*.
* Γρηγόρη Μεότη *Χρυσή μου Μαιώτιδα*.
* Λασκό Ρ. και Κονόπ-Λασκό Β., *Συλλογή των μεθοδολογικών επεξεργασιών των δασκάλων της νεοελληνικής γλώσσας* (του συλλόγου των δασκάλων).
* Λασκό Ρ., Β.Κονόπ-Λασκό Β., *Εγχειρίδιο της νεοελληνικής γλώσσας για σπουδαστές.*
* Κουζμενκόβ Λ., *Μετανάστευση των Ελλήνων της Κριμαίας στη Βόρεια Αζοφική το 1778 – 1779* (Αιτίες, αποτελέσματα).
* Μάζουρ Ι.Γ., *Δύσκολη επιστροφή στον εαυτό μου*.
* Μάζουρ Ι.Γ., *Σχολεία του ζεμστβ στα ελληνικά χωριά της Αζοφικής*.
* Προτσένκο Α., *Χρόνια, παραστάσεις, τραγωδία*.

Космуку Пигадь (Kostmyky Pigadj)

Κοσμουκού Πηγάδ (1994)
Τραγοϊδα, πουγια πρατουν αναμεσα ας Ρουμεϊς κι Ουρουμς ας του Πριαζοβγια Τραγούδια που παίζονται μεταξύ των Ρουμέων και των Ουρούμων της (περιοχής) του Πριαζόφ.
Songs that are enacted between the Roumeis and Urums of the Preazov region. Printed in Donetsk, «Donbas», 1994 , pp. 132, isbn 5-7740-0594-1, 1000 copies. Introduction by Leontii Kyriakovs, member of the Union of Ukrainian Writers. Transcribed in Greek letters
Chansons des Roumeïs et des Urums de la région de Préazof: Imprimé à Donetsk (Dombas Ukraine), 1994, 132 pp., isbn 5-7740-0594-1, 1000 copies. Introduction de Leontii Kyriakovs, membre de l'Union ukrainienne des écrivains. Transcription en caractères de l'alphabet grec.

Εισαγωγή

Πνευματικο πλουσιγια Ρουμεϊς σου Πριαζοβγια

(Ο πνευματικός πλούτος των Ρουμέων της (περιοχής) του Πριαζόφ.

The spiritual wealth of the Roumei (Greeks) in Priazov.

La richesse spirituelle des Roumeoi (Grecs) du Priazov.)

Πριαζοβικοι Ρουμεοι δεν ειννυ ατυτκ κοζμους τυνα εμονσαν τα αρζες-τυν. Αχ το ενος ας του ενος περνουνυ αχ δικα-μας παπς και πουπαπς αχιδαρκα κοζμουκου μισατετj – μυφις, λεγενδυς, τραγοϊδα, παραμυτ'α, πουγια ινυτ'αν καμια γουργα, κανα διγια σιλια πενδυκατο χρονια απισου και στερα υφεραν-δα αν ατι δικαμας Ρουμεϊ ας του Κρυμ, α απατι, στερα δικαμας Ρουμεϊ, 200 χρονια απισου ιφεραν-δα αδω ας του Πριαζοβγια.

Οι ειδικοί αχ το ελληνικο προβληματικα, τυλαγα ας τα μας, αϊτς και ας τυν Γρετσια, αν του μεγα του ισταχ υρεβουν να ματ'νυ δικαμας τα κοζμουκου τραγοϊδα, παραμυτ'α, μπαλλαδς. Ες τσαρα μονου να τ'αγμασκις, τυλαγα αϊτς Ρουμεϊ αχ του Πριαζοβγια μπασχαριπψαν, οχου μονου να σαχινδραισνυ, μα και να αρτα ισνυ-πα ατο που πνευμικο πλουσιγιο, πας πουγιο λε του σημερινο του βιβλιγιο, πουγιο εσιτ ας τα σερια-σας.

Αουτου του βιβλιγιο τες αβτορος. Ατο εν κολλεκτιβιστυκο. Βρετ'αν ατυτκ κοσμους αναμεσα ας Ρουμεϊς, ας τυνα αλιαχ ακιρβο ατο του κοσμουκου καλουζωϊ, πουγιο κοσμους ουστραϊβαν-δου πουλα-πουλα χρονια. Πες το βιβλιγιο τεν μονου κοσμυκου, λαικα τραγοϊδα, μα εν τραγοϊδα πουγια εχνυ και αβτορις. Και πρωτα αχ τα όλα πες το βιβλιγιο εν βαλυμενα τα τραγοϊδα Ντεμιαν Μπογαδιτσα (1850-1906), Λεοντιϊ Χοναχμπεϊ (1853-1918), Γεωργιϊ Κοστοπραβ (1903-1937), Αντων Σαπουρμα (1911-1987), Λεοντιϊ Κυργιακοβ (1917).

Αν-τα τυμαζαμ αυτου του βιβλιγιο, γω ειχα βαχτ να πρατεξου πουλα Ρουμεκα χορους ας του Πριαζοβγια, να λαχαρδεψου αν πολυς χοργιατς και η καρδιγια-μ αγρικσιν-δυο, τυλαγα αν-δυο μεγα του ισταχ τακαμας Ρουμεϊ φλαγουν αουτου του βιβλιγιο, πος να λες ας τα βαρεγια και μαυρα σταλινσκι τα χρονια χουπαραϊσαν πηραν αχ Ρουμεκα τα σερια εμ τα τα ρουμεκα εφημιριδις, εμ τα Ρουμεκα σκουλιγιατα και τα τ'εατρις.

Μονου ατωρα, ας τα πενδυ-εξ στερνα χρονια ηρσαν τα καλουσινια ας Ρουμεϊς και μαγανεβουμ να υρισιμ ατο, του χασαμ. Αϊτς, ας του εκδοτικο «Ντονμπας» (προεδρος Κραβτσενκο Μπ. Φ., πρωτος συντακτυς Ριμπινετς Β. Ρ.) ειδαν φως δεκαδες βιβλιγια, πυγια τα εγραψαν τακαμας Ρουμεϊ- κουτεβουν του καλο δουλιγια πουγιο αρχισεν ατ'ανατος Γεωργιϊ Κοστοπραβς.

Γω νουνυζου, οτυς ας αουτου του βιβλιγιο, αϊτς και τυλαγα ας τα αλα-πα τα βιβλιγια πουγια ξεβανυ εμμπρου, τ'α βριτ'ουν αναγνωστυς και να μπεν πες κατ'α ένα σπιτ αμα χαρισμα, πουγιο χρασκιτ να του σαχινδραεβς πουλα-πουλα χρονια και να του αφινς ατυτς, τυς τ'α ζισνυ αχ τα μας στερα.

Λεοντιϊ Κιριακοβς: Το μελος η Ενωση τυς Συνγραφεις Ουκρανιγια

Μεταγραφή-Transcription: Дъ=δ, ντ, ь=j or ι, ы= λ, тъ= τ' or θ, ф=φ or θ, ш= σ or χ

Περιεχόμενα (ПЕРИЕХОМЕИА) – Contents – Table des Matieres

Λαϊκά τραγούδια (лаика трагоўдъа)
Folk songs, Chansons populaires.
Τραγούδια που έγραψαν παλιοί και σημερινοί Ρουμέοι ποιητές
(трагодъа пуя та эграпсаи имбирны ки симерины румей пииты)
Songs written by past and actual Roumei (Greek) poets
Chansons écrites par des poètes Roumeoi d'hier et d'aujourd'hui

* Αρτσκι εφιρι… Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Ηρταν ζαμανγια χιρλαϊμους. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Μουρλογαμου. Εγραψιν-δου Εντουαρδ Χαντζινοβ.
* Κατουμ, κατουμ μπιζεβου. Εγραψιν-δου Εντουαρδ Χαντζινοβς.
* Ατος κι ατυ. Εγραψιν-δου Α. Π. Τσουμπαροβς.
* Αρχουνδυ Ϊορκα του τραγουδ. Εγραψιν-δου Λ. Κυριακοβς.
* Τραγοδα συ λεβεντυ-μου. Εγραψιν-δου Α. Π. Τζουμπαροβς.
* Τ'εληση. Εγραψιν-δου Εντουαρδ Χαντζινοβς.
* Ματατγια-μου. Εγραψιν-δου Εντουαρδ Χαντζινοβς.
* Μαχτανδτζαρς. Εγραψιν-δου Α. Α. Διαμαντοπουλος.
* Τερ μανουλις-πλουσους. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Σεμπανιτς Βασγια του τραγουδ. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Γιανατις δαϊι ας του νερο. Εγραψιν-δου Κασσανδρα Κοσταν.
* Ρουμεκα ουδραμαϊδα. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Κριμα τουν ϊο. Εγραψιν-δου Εντουαρδ Χαντζινοβς.
* Βερα. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Γιαριμ-αβα, χασ-λαμα. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Βαϊ, τουν αλγου-μ πουνυ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς
* Ζουρνα. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Κατσαρανου Ιλγιους του τραγοδ. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Βαϊ, κουρτσυτς, κουρτσυτς. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Δρανγα Ϊορκα του τραγοδ. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Δρακονδας σουρεβ πουλυτσα. Εγραψιν-δου Λεοντιϊ Κυριακοβς.
* Baglamaida- Μπαγλαμαϊδα. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Ter Oglu- Τερ-Ογλου. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Oluden- Ολουντεν. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Koctë hërëm erinden – Κοτσυ Χυρυμ εριντεμ. Εγραψιν-δου Στ. Τεμιρ.
* Asib-garip turkusы – Ασιμπ-γαριπ τουρκουσυ. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Bir agcacnы yarailar – Μπιρ αγτσατσνυ γιαραϊλαρ. Εγραψιν-δου Στ. Τεμιρ.
* Sevmeklide em dokur – Σεβμεκλιντε εμ δοκουζ. Εγραψιν-δου Στ. Τεμιρ.
* Hыzbala turkusu – Χυζμπαλα τουρκουσου. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Ενα σαβατ βραδυμερ. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Bardыm cohrah basыna- Μπαρδυμ τσοχραχ μπασυνα. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Mindim de atыmi cыhtыm- Μιντιμ ντε ατυμι τσυχτυμ. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Odamiz da uc yoz el bar- Ονταμιζ ντα ουτς γιοζ ελ μπαρ. Εγραψιν-δου Στεπανς Τεμιρ.
* Ουντραμαϊδα I (Παζ νερο). Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Ουντραμαϊδα II (Παστ πουϊ κουσε). Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Ουντραμαϊδα III (Οσα τωρα…). Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Ουντραμαϊδα IV (Εχουμ κορη). Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Ουντραμαϊδα V (Τρια χρονυς). Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Φοργιασαν μας αχ τα φτυινα. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Νεκρουτ τραγοδ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.

* Βαϊ, κουρτσυτς, κουρτσυτς. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Asы haitыr- Ασυ χαϊτυρ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Dzeren tai, turu tai- Ντζερεν ταϊ, τουρου ταϊ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Dyeren tailer, toru tai- Ντζερεν ταϊλεν, τορου ταϊ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Ucattыm dagыçine- Ουτσαττυμ νταγυτσινε. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Tidora edim- Τ’ιδορα εντιμ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Iip içip- Ιιπ ιτσιπ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Çal horoz- Τσαλ χοροζ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Soldat Kosta-t tragod- Σολντατ Κωστα-τ τραγοδ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Deç merlerden- Ντετς μελερντεν. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Ah, sыçan- Αχ, Συτσαν. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Çal horoz- Τσαλ χοροζ. Εγραψιν-δου Νικολαϊ Χοροσς.
* Ουδραμαϊδα. Εγραψιν-δου Ριμμα Χαραμπεντοτ.
* Τραπεζυ τραγοδ. Εγραψιν-δου Ριμμα Χαραμπεντοτ.
* Καϊμενου τραγοδ. Εγραψιν-δου Ριμμα Χαραμπεντοτ.

Κατάλογος συγγραφέων – List of authors – Liste d’auteurs

* Ντεμιαν Μπογαντιτσα (1850-1906).
* Λεοντιϊ Χοναχμπεϊ (1853-1918).
* Ζουρναντζι Φροσγια (1889-1970).
* Χριστοφορ Πανις (1885-1965).
* Γεωργιϊ Κοστοπραβ (1903-1937).
* Αντον Σαπουρμα (1911-1987).
* Λεοντιϊ Κυργιακοβ.
* Δμητριϊ Πανις.
* Βασιλιϊ Μπαχταροβ.
* Δμητριϊ Πενεζ.
* Φεντορ Σεμπανιτς.
* Λιουντμιλα Χανδελιδυ.
* Σεργκεϊ Μπυκοβ.
* Νικολαϊ Χορος.
* Γρηγοριϊ Ντantσενκο (Μεοτις).

Χρυσή μου Μαιοτίδα (του Γρηγόρη Μεότη)

Στην πρωτότυπη κυριλλική γραφή και σε ελληνική μεταγραφή

Зои му сена го хариз,	Ζωή μου σενα γω χαρίζ
Тос акра топс та идъа,	Τος ακρα τοπς τα ειδja,
Пал аксаписа го ириз,	Παλ ακσαπισα γω υριζ
Патридъа м меотида.	Πατρίδα μ Μαιοτιδja.
Го пас та влатям чахлагу	Γω πας τα βλατιαμ τσαχλαγου
Дъыкос яшларик хлядъа,	Δjικος γιαšλαρικ χλιαδja
Паду я сена трагудъу,	Παντού για σένα τραγουδjου

Дъыком микри Элладъа.	Δjικόμ μικρή Ελλάδα.
Тыс идъ пури мис агапис, Ми иристы камия? Хари адамас адрефис— Дъыкимас Украния.	Tjς ιντj πουρι μις αγάπης Mη ηρηστj καμιγια; Χάρη ανταμας αντρεφής Δjικήμας Ουκρανίγια
Го оты тъелс пуру на кан Я т дъоксасу, Патридъа, Го хос та сена тъа путъан, Хриси му Меотнда!	Γω ότj τjελς πουρου να καν Για τ δjοκσάσου, Πατρίδjα, Γω χος τα σένα τjα πουτjαν, Χρυσή μου Μαιοτίδα!.

Ζωή μου σένα εγώ χαρίζω/ τους άκρα τόπους τα είδα/ Πάλι αξαπίσω εγώ γυρίζω/ πατρίδα μου Μαιοτίδα. […]

Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού (2004)¨

Με χρονολογία 27/10/04 Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού ανακοίνωσε στο Διαδίκτυο την οργάνωση, με την βοήθεια του Εθνογραφικού Μουσείου της Κριμαίας, της έκθεσης «Έλληνες της Κριμαίας 18ος-21ος αιώνας στην Οδησσό». Παραθέτουμε ενημερωτικά το αγγλικό κείμενο της ανακοίνωσης.

“Greeks of the Crimea: 18th c..- early 21st c.” Major exhibition on the history of Hellenism in the Southern Crimea, Hellenic Foundation for Culture in Odessa

Organised by the Hellenic Foundation for Culture in cooperation with the Ethnographic Museum of Crimea, the historical and folklore exhibition “Greeks of the Crimea: 18th c..- early 21st century” will open at the HFC branch in Odessa on 27 October. The exhibition marks the culmination of folklore research conducted by the HFC branch in 16 municipalities and communities of the Crimean Peninsula (2001, 2002, 2003) in collaboration with Ukrainian scientific agencies and educational institutions.

For the first time, an attempt is being made to carry out comprehensive, multi-faceted and substantial research for the purpose of recording, systematising and studying data pertaining to the history and evolution of the Greek element in southern Ukraine, in areas where purely Greek communities display a cultural singularity in which ethnic traditions remain very much alive.

Πηγή: Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού

The exhibition coincides not only with the 10th anniversary of the Odessa branch, but also with other anniversaries considered significant for the history of Greeks in the Ukraine. It was 225 years ago when thousands of Christians departed from the Crimea, leading shortly afterwards to the founding of the city of Mariupol and some 20 villages in the wider area. Sixty years ago, Greeks again left the peninsula, this time against their will. However, despite the mass expulsions, the Greek community of the Crimea managed to survive and awaken. The aim of this exhibition is to acquaint visitors with the history and culture of the Greeks of the peninsula, as well as their contribution to the development of the country's economic, cultural and political life.

The exhibition is divided into three chronological sections: 18th c. – early 19th c., 19th c. – early 20th c. and 20th c. – early 21st c. This division facilitates a presentation of the history and culture of specific groups of ethnic Greeks who inhabit the Crimea ('Pontians', 'Thracians', 'Mariupolitans', etc.). On the basis of their origin and history, the Greeks of the Crimea can be divided into three categories:

– the descendants of migrants in the period 1774-1914, when large numbers of Greeks from the Peloponnese, the Aegean islands, Macedonia, Thrace and the eastern provinces of the Ottoman Empire sought refuge from the Ottoman yoke and the opportunity to live in an obstensibly friendly but in fact highly intractable environment.

– the wave of Pontian Greeks from the coastal regions of Asia Minor and the Black Sea (Smyrna, Constantinople, Trebizond, Erzurum, Kars, Bafra, etc.) in the period 1860-1920.

– the most recent wave- from 1992 onwards- of Greeks from the Caucasus, mainly from the areas of Tsintskaro (Tetri-Ckaro) and Tsalka (Calka), who speak different dialects (for example, those from the area of Tsintskaro are Turkic speakers of the Urum dialect, while the migrants from the area of Tsalka include both speakers of the Pontian dialect and Urum speakers).

The research has shown that groups of Greek migrants to the Crimean Peninsula are usually categorised on the basis of their place of origin. Names such as «Tripoletoi", «Matsouketoi», «Aneforitoi», «Greeks of Balaklava», «Greeks of Yalta», «Pintosoi» distinguish these groups, not only with regard to origin but also dialect and cultural particularities. Of special interest – even to the most scrupulous researchers of Greek folklore – is the Thracian community in the area of Karatsol, whose traditions remain strong despite the mass expulsions of Crimean Greeks in 1944.

The exhibition was previously held at the Ethnographic Museum of Simferopol in the Crimean capital from 23 September to 22 October 2004. A detailed exhibition catalogue will be available.

Επίλογος: Ρουμέοι και Ουρούμοι

Αναφερθήκαμε στην εισαγωγή στην ολιγωρία των, μετά το 1991, ελληνικών κυβερνήσεων να πετύχουν την αναγνώριση των ελληνόφωνων Ρουμέων και των ταταρόφωνων Ουρούμων ως «γηγενών» εθνοτήτων της Ουκρανίας. Οφείλουμε να προσθέσουμε ότι ακόμα και οι διωγμοί τους οποίους υπέστησαν 70.000 Έλληνες της Κριμαίας πριν και μετά από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο σπάνια αναφέρονται. Αντίθετα ιδιαίτερα έντονη είναι η προβολή των Τάταρων της Κριμαίας, τόσο από τουρκικά όσο και από αμερικανικά πνευματικά ιδρύματα, επίσης γίνονται ουσιαστικές πολιτικές προσπάθειες για την εξασφάλιση των εθνοτικών τους δικαιωμάτων.

Επίσης, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, ελάχιστα γνωστή είναι η ύπαρξη ορθόδοξων ταταρόφωνων πληθυσμών με έντονη «ρωμαίικη» εθνοτική ταυτότητας. Ερευνόντας το Διαδίκτυο διαπιστώσαμε ότι και εκεί λίγες είναι οι μαρτυρίες για τον Ελληνισμό της Κριμαίας και της Μαριούπολης στις αγγλόφωνες, γαλλόφωνες, ιταλόφωνες και

ισπανόφωνες ιστοσελίδες. Όπως σπάνια αναφέρονται οι μαζικοί εκτοπισμοί των ελληνικής καταγωγής πληθυσμών κατά την σταλινική περίοδο.

Για τον λόγο αυτό συγκεντρώσαμε εδώ μια σύντομη μαρτυρία από την ιστοσελίδα www.blacksea-crimea.com και ορισμένες βασικές αναφορές στις γλωσσολογικές μελέτες του Δρ. Αλέξανδρου Γκαρκαβέτς για τους Ουρούμους.

Αναφορές στη σύγχρονη ιστορία της Κριμαίας

The 20th century

«The 1st World War was disastrous for the last Tsar Nikolai II. Crimea and part of Ukraine were taken by German forces, and heavy losses on the battlefield, combined with food and ammunition shortages, demoralized the Russian army to the point of mutiny. The October 1917 Revolution was as much a response to the war as to general social conditions. Crimea was the scene of fierce fighting between Bolshevik forces and anti-revolutionary White Russian soldiers.

«In 1921 Crimea was established as an autonomous Republic for the Crimean Tatars within the Russian Soviet Federated Socialist republic. However, this did not prevent theTatars from suffering severely during Stalin's purges of the nineteen thirties. Another group to suffer was the Greeks, many of whom lost their farms during collectivisation. Greek schools were closed and Greek literature destroyed, as they were labelled as counter-revolutionary because of their tradition of free enterprise, their links with capitalist Greece, and their independent culture.

«The 2nd World War brought the return of German forces, which completely occupied the republic after the fall of Sevastopol in 1942, and held it until the spring of 1944. In 1945 British Prime Minister Winston Churchill, US President Franklin D. Roosevelt and Russian Secretary-General Joseph Stalin chose the Livadia Palace near Yalta as the venue for what became known as the Yalta Conference. The "big three" effectively set the stage for the cold war years which followed, but also began the discussions which led to the formation of the United Nations.

«After the end of the war Crimea lost its status as an autonomous republic because of collaboration by significant numbers of Crimean Tatars with the occupying German forces, as a result of the previous mistreatment of Tatars by the Soviet regime. In retribution, in spite of the fact that some 50,000 Tatars had fought on all fronts in the Soviet armed forces, Stalin officially abolished the Crimean Tatars as a nation, and organised the mass deportation of the entire Tatar population – some 220,000 people – to Central Asia, along with 70,000 Crimean Greeks. It was not until 1956, when USSR Premier Nikita Khruschev denounced the Tatar deportation in his speech attacking Stalin's legacy, that there was any official recognition of the terrible wrong done to the Tatar people and others. It took until the fall of the Soviet Union in the 1990s, for Tatar families and members of other deported groups to be allowed to return to Crimea in significant numbers.

Βλέπε επίσης www.blacksea-crimea.com-history

Οι Ουρούμοι και η γλώσσα τους

URUM στην ιστοσελίδα (http://www.christusrex.org/www1/pater/JPN-urum.html) Η γλώσσα των Ουρούμων είναι μια τουρκική γλώσσα που την μιλούν σε διάφορα μέρη της Ουκρανίας οι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων αποίκων της Κριμαίας, συγγενεύει με το ιδίωμα των Ελλήνων της Τσάλκας και του Τέτρι Τσκάρο στη Γεωργία: English: Urum – A Turkic language spoken in several areas of Ukraine by groups of descendents of the ancient Greek colonists in Crimea. The dialect is close to the language spoken by the Greek villagers of Calka and Tetri-Ckaro in Georgia.

Français: Urum – un idiome turko-tatar parlé dans certaines régions de l'Ukraine par les decendants des anciens colons grecs venus de la Crimée. Le parlé se rapproche du dialecte des villageois de Calka et de Tetri-Ckaro en Géorgie.

Βλέπε:

Οι Ουρούμοι στην περιφέρεια του Ντονιέσκ: Urums in Donetsk Oblast

Οι Ουρούμοι στην Κριμαία πριν από το 1778: Urums in Crimea before 1778

Οι Ουρούμοι της Βόρειας Αζοφικής: Έλληνες που μιλούν μια τουρκική γλώσσα. North Azovian Urums – Greeks Speaking Turkic Language

Dr. Alexander Garkavets, Almaty, Kazakhstan http://www.christusrex.org/

The Urums are a national minority of Mediterranean and Crimean origin, residing in block in Ukraine, in 29 villages of Donetsk oblast which they have founded, in one village of Zaporozhe oblast, in Mariupol city, and also in other settlements, including Donetsk. The official name of these people is Greeks.

Urums number according to the January 12, 1989 USSR population census about 45 thousand. According to sociological estimates it is about 60 thousand. The reason for the discrepancy is that many Urums have lost their national identity and already consider themselves to be Russians or Ukrainians.

The language of Urums is close to Crimean-Tatarish, Karaimish, Armeno-Qypchaq, Gagauzish and Turkish.

On North Azovia territory Urums live since 1778. They were moved here from Crimea. Under the official version, tsarina Katherine II relocated them from Crimea on so-called free land, in order to rescue them from the Tatar yoke. In fact, since the Crimean Christians (these were Romaios and Urums, or Greeks, who spoke Greek and Turkic respectively, and also Georgians, Moldavians and Armenians) could establish a local economy, the empress sought to weaken the Crimean khanate, ruined by war, aiming to annex it to Russia. The empress' favorite count Grigory Potemkin handed to the Crimean khan tsarina's bribe, treating him like a vassal. Archbishop Ignaty Gozadinov also got his reward, being granted the metropolitan dignity one year after he rendered this service to the empire. The strategic operation worked well, and in 1783 Crimean khanate "voluntarily" yielded to the Russian empire. But for 15 thousand Christians, evicted from Crimea by deceit, the resettlement proved fatal. The majority of the people died in the wild steppe of starvation, cold and general illnesses.

Those Romaios and Urums who survived eventually did reach the promised grounds and founded 22 settlements, including Mariupol city. The Armenians founded five villages, which today are part of the city Rostov-on-Don. The immigrants got 10 dessiatinas (approx. 27,5 acres) of ground for every male and were exempted from military duty. But the government was not going to take care of their spiritual needs as Christians. The Urums and Romaios were forever deprived of government support in the field of education and culture.

During the Soviet Union era Azovian Greeks – Urums and Romaios were not regarded favorably and were enlisted in the category of foreign origin defective citizens. In the new independent Ukraine nothing is done for this national minority either. (δική μας υπογράμμιση) However they are not foreigners, they are age-old indigenous and native aboriginals of this country. It is necessary to mention that Azovian Urums and Romaios are straight descendants of those ancient Greeks, who founded thr city of Chersones on the present Sevastopol territory in 422 B.C., Theodosia and Kerch – even earlier, and then – Alupka, Alushta, Gurzuf, Evpatoria, Massandra, Foros, Sevastopol, Simferopol, Yalta and other cities of Crimea.

The Urum and Romaios self-names have a common origin – from the name of Byzantium as the new Rome and East-Roman empire capital Romi-Rome. This medieval name was preserved in the Turkish geographical name Rum Eli – the European part of Turkey, literally 'the Rum country', and in the widespread Turkic name for Greece – Urum. Originally, the Greek name Romaios meant 'inhabitant of Rome'.Tthe name Urum was used in Turkish word combinations Rum milleti, 'nation of Rome'- Greek nation, Rum halki, 'people of Rome' – Greek people, which identify not Byzantine Greeks only, but all Christian population of Turkey and Crimea including Slavs, Romanians (Moldavians), Armenians, Gagauzs, and Georgians. Today all of Azovian Romaios and Urums including turkicized Georgians and Moldavians name themselves Greeks exactly in the same way.

During their 222 years in a new area, the Urums did not receive any government support for developing their national language and culture. Between 1929-1933 the Crimean-Tatar language, instead of their native tongue, was taught in local schools. But shortly thereafter, local intellectuals were destroyed (executed). Since that time the process of Urums assimilation by Russian and Ukrainian populations was accelerated.

In late 19th century Urums as a specific ethnos, their folklore and written monuments were studied by Otto Blau, Vasily Grigorovich, archimandrite Gavryil (Rosanov), Fedor Khartakhay, and in mid 20th century by S. Niazov. The studies were occasional, and they published several small folklore works and a few pages of medieval manuscripts only.

Fundamental research of the Urum cultural heritage belongs to Dr. Alexander Garkavets, who has studied Urum problems systematically since 1973. As a result, a big Urum folklore collection came to light in 1999, published by Dr. Alexander Garkavets. The Book "Azovian Urums" includes a fundamental article about the Urums, their history, language, folklore and written monuments, about 900 songs, 400 fairy-tales and stories, 5 poems, 2 plays, 1200 proverbs and sayings in 12 dialects, as well as fragments from the four Gospels. The publication has opened to the world a people previously not known by anybody, a people residing at the very heart of Europe.

The Urum language, folklore and manuscripts has been studied out since 1973 as a result of Dr. Alexander Garkavets' initiative, at his own expense, and from September 2000, by means of a non-governmental, non-commercial, nonprofit organisation – the Center for Eurasian Studies "Desht-i Qypchaq" established by Dr. Alexander Garkavets.

His work aims to revive, preserve and develop the language and culture of a numerically small Turkic language speaking Christian minority (about 60 thousand), residing mainly in rural localities and not having education in vernacular. Distribution of published works in the area inhabited by Urums will be instrumental in stimulating their aspirations to develop a national culture and education, which is already noticeable in their reaction to the printed collection of the Urum folklore with a fundamental essay in Ukrainian (Alexander Garkavets. Azovian Urums.- Almaty: Ukrainian Culture Center, 1999.- 624 pp.).

On one hand, the works are intended for Urums – the indigenous national minority, which needs international support. On the other hand, the publication of Urum folklore, manuscripts and dictionary on Internet and on CD's will open great possibilities for scholars – turcologists and hellenists – to study the cultural heritage of this small European people previously not known to anybody.

The work done so far (records decoding, texts typing, book design making and printing of a small trial publication) did not require significant financial resources and powerful technical facilities. But today it is necessary to electronically process a significant number of songs and music tape-recordings and to arrange textual materials of the 12 Urum dialectes into an electronic dictionary. For this type of work we need the newest hardware and software. Besides, the financing of this research effort through national programmes is difficult, because this national minority resides outside of Kazakhstan – in Ukraine, and the specialists

don’t live in Ukraine, but in Kazakhstan; the Urums, calling themselves Greeks, don’t speak Greek, they speak a Turkic language, and they are not Moslems, but Christians. Nevertheless, the work must be pursued on an accelerated basis, because the Urums, not receiving any support from the government or international organisations, are likely to lose their language, incurring russification and ukrainisation.

The unique songs and music records, collected since 1973, are kept all the time on domestic magtapes and compact-cassettes. Urums themselves do not remember the majority of these songs and music works. Therefore, in view of the inevitable damage of ageing magtapes, the loss could turn out to be permanent.

Main scientific books of Dr. Alexander Garkavets on this matter:

– *Convergence of Armeno-Qypchaq language to Slavonic in 16-17 centuries*. Kyiv: Naukova Dumka, 1979.-100 pp. (in Russian).

– *Kamenets Chronicle*. Translation from Armeno-Qypchaq to Russian, commentaries. (In: The Otoman empire in the first quarter of the 17th century.) Moscow: Nauka,1984.- 52 pp. (in Russian).

– *The Development of the verb in Turkic languages in Ukraine*.- Moscow: INION,1986.- 192 pp. (in Ukrainian).

– *Qypchaq languages: Comanian and Armeno-Qypchaq*. Alma-Ata: Science, 1987.- 223 pp. (in Russian).

– *Turkic languages in Ukraine*. Kyiv: Naukova Dumka, 1988.- 176 pp. (in Russian).

– *Armeno-Qypchaq manuscripts in Ukraine, Armenia, Russia: Catalogue*. Kyiv: Ukrainoznavstvo, 1993.- 328 pp. (in Ukrainian).

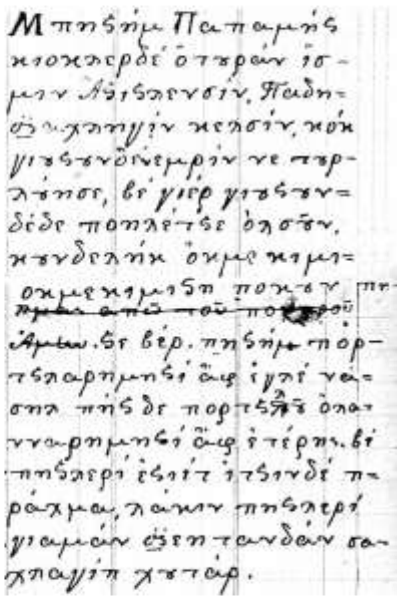
– *Azovian Urums: History, language, fairy-tales, songs, riddles, proverbs, written monuments*. Alma-Ata: Ukrainian Culture Centre, 1999.- 624 pp. (The scientific article in Ukrainian, the texts in Urum).

– *Urum dictionary*. Alma-Ata: Baur, 2000.- 632 pp. (Urum-Ukrainian).

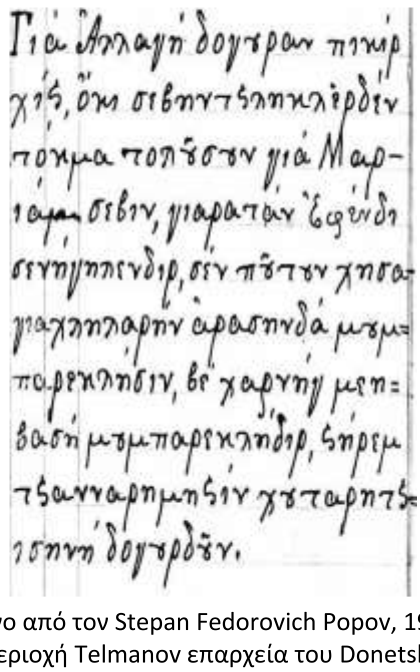
Χειρόγραφα

Παραθέτουμε δύο χειρόγραφα κείμενα που εκθέτει στο διαδίκτυο ο Δρ. Αλέξανδρος Γκαρκαβέτς, διευθυντής του Κέντρου Ευρασιατικών Σπουδών Desht Qypscha της Άλμα Άτου (Almaty), πρωτεύουσας του Καζακστάν και περιλαμβάνουν με ελληνική γραφή το «Πάτερ Ημών» και χαιρετισμό στην Παναγία, με την ελπίδα ότι θα εισακουστεί η έκκλησή του να διασωθεί η πολιτισμική παράδοση των Ουρούμων.

Πάτερ Ημών

Χαίρε Μαρία

Πηγή: Χειρόγραφο γραμμένο από τον Stepan Fedorovich Popov, 19-20ος αιώνας, χωριό Καράν (Granitne) περιοχή Telmanov επαρχεία του Donetsk (Ουκρανία).

Πηγές και παραπομπές:

* http://www.christusrex.org/www1/pater/source/urums.html
* Gargavetz Alexander, Dr. Azovian Urums: History, language, fairy-tales, songs, riddles, proverbs, written monuments.Alma-Ata: Ukrainian Culture Centre, 1999.- 624 σελ.. (Το επιστημονικό άρθρο είναι γραμμένο στα ουκρανικά και τα εθνογραφικά κείμενα στα Ουρούμ.)
* Garkavets Alexander, Dr. North Azovian Urums – Greeks Speaking Turkic Language, Άλμα Άτου, Καζακστάν (Almaty, Kazakhstan) βλέπε εδώ παραπάνω: E-mail desht_i_qypchaq@hotmail.com και qypchaq@usa.net

* **Ανάκτηση**: Πλήρες λεξικό της διαλέκτου των Ουρούμων

* **Download**: Full Lexicon of Urums' dialect

* Επίσης *Λεξικό της Ουρούμ* (Ουνέσκο)

http://www.unesco.kz/qypchaq/Urum_Dictionary.htm

* Ιστοσελίδα στη Δανία: www.olestig.dk/rusland-urum

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG